

VZNIK A UPEVNENIE NAJVVYŠŠÍCH ŠTÁTNYCH ORGÁNOV NOVÉHO POL'SKA V ROKU 1944

Ján Grons ký

Po septembrovej katastrofe, zavinenej zločineckou politikou sanácie¹ odmietajúcej akékoľvek možnosti dohovoru a spolupráce so Sovietskym sväzom, vzbĺklo na celom poľskom území národnooslobodzovacie hnutie. Pritom však vedenie celého radu vojenských a politických organizácií, hlásiacich sa k oslobodzovaciemu hnutiu, zaujímalo pre Poľsko nesmierne nebezpečné stanovisko o „dvoch nepriateľoch“.² Triedna nenávisť k Sovietskemu sväzu viedla tak ďaleko, že tieto organizácie dokonca brzdili ozbrojený boj a nezastavili sa ani pred formami občianskej vojny. Londýnska vláda poľskej emigrácie,³ ktorá tieto triedne sily reprezentovala, stála na stanovisku obnovenia predvojnových, fašistických pomerov.

Vo vnútri štátu vybudovala emigrantská vláda rozsiahlu „delegatúru“. Jej vojenským centrom sa stal ZWZ,⁴ zložený z bývalých pilsudčikov, ktorí viedli boj na dve strany: menej proti hitlerovcom, viacej a predovšetkým proti komunistom. V r. 1943 sa všetky vojenské jednotky, dirigované zo

¹ „Sanáciou“ bola bežne nazývaná militaristická, buržoázno-statkárska skupina vedená Pilsudskim, ktorá práve pod heslom „sanovania“ situácie v zemi a v boji proti tzv. „sejmokrácii“ započala v r. 1926 proces fašistického prevratu v krajine. V oblasti ústavnej bol tento proces zavŕšený v r. 1935, kedy vstúpila do účinnosti fašistická ústava, prijatá v Sejme za úplne protiústavných podmienok.

² „Dvoma nepriateľmi“ boli označovaní hitlerovské Nemecko a Sovietsky sväz, pričom bol Sovietsky sväz označovaný ešte za horšieho nepriateľa, ako nacistické Nemecko. Jedným z prvých dekrétov, ktorý vydala poľská emigrantská vláda, bol dekrét, ktorým sa vypovedala vojna Sovietskemu sväzu. Protisovietske provokácie boli tiež jedným z hlavných obsahov činnosti tejto vlády. Známy je napríklad jej plán na vytvorenie nového protisovietskeho „sanitného kordónu“ vo forme nejakej československo-poľskej konfederácie pod agrárnicko-klerikálnym vedením.

³ Londýnska (a vôbec západná) emigrácia mala buržoázno-statkársky, fašistický či polofašistický charakter. Skladala sa z vedúcich činiteľov fašistického poľského štátu, ktorí nechali národ napospas hitlerovským okupantom a hľadali najkratšiu cestu do zahraničia. „Prvý muž v krajine“, prezident Mościcki, „odpovedný“ — podľa ústavy z r. 1935 — len „Bohu a histórii“, mal ešte navyše švajčiarske štátne občianstvo, takže mu emigrácia nerobila fažkosti. Ešte však využil svoje právo, dané mu ústavou z r. 1935 a pred abdikáciou určil svojho zástupcu, bývalého maršálka senátu Raczkewicza. Do emigrantskej „vlády“, vytvorenej najprv vo Francúzsku a po jeho porážke presídliacej do Londýna, boli príbratí najvýznamnejší poľskí fašisti — Sosnkowski, Zaleski a iní. Predsedom vlády sa stal osobný odporca Pilsudského, ale pritom protikomunistický buržoázny politik, generál Sikorski.

⁴ ZWZ = „Związek Walki Zbrojnej“ = Sväz ozbrojeného boja; stal sa neskoršie základom AK.

západu, spojili v tzv. Krajinskej armáde — AK.⁵ Vedľa AK, ktorá bola hlavným ozbrojeným sborom poľskej reakcie, pôsobili však na poľskom území ďalšie ozbrojené sily. Tak emigrantská PSS⁶ mala v krajine svoju vojenskú organizáciu WRN.⁷ Ďalej pôsobila organizácia PAL,⁸ vytvorená pravicovými elementami RPPS,⁹ tzv. „Bataliony Chłopskie“,¹⁰ vytvorené Mikolajczykovou skupinou a mnohé ďalšie. V týchto bojových jednotkách válčili tisíce vlastencov a válčili dobre. Ostáva však faktom, že vedenie týchto organizácií bolo väčšinou tak protikomunisticky zamerané, že bolo ochotné skôr spolupracovať s AK, než sa spojiť s komunistami v spoločnom boji.¹¹ Zvlášť AK a teroristická organizácia NSZ¹² boli pritom otvorene protisovietske a protikomunistické.

V domácom odboji existovala v tomto čase len jediná sila ochotná dôsledne a do konca bojovať proti okupantom a majúca pritom jasný, pokrokový cieľ. Boli to komunisti. Pravda, rozpustenie Komunistickej strany Poľska v r. 1938 komunistické hnutie značne oslabilo, lebo stratilo jednotné vedenie aj vypracovaný strategický a taktický plán. Preto jednotky

⁵ AK = „Armia Krajowa“ = Krajinská (zemská) armáda; bola oficiálnou domácou ozbrojenou zložkou emigrantských vojenských síl, ktorých hlavnú masu v zahraničí tvorila okrem jednotiek v Anglicku tzv. Andersova armáda.

⁶ PSS = „Partia Polskich Socjalistów“ = Poľská socialistická strana; pôvodne v podstate sociálnodemokratická strana, ktorej emigrantská časť však bola bojovo protikomunistická.

⁷ WRN — „Wolność-Równość-Niepodległość“ = Voľnosť-rovnosť-nezávislosť; jednotky WRN boli prakticky podriadené veleniu AK.

⁸ PAL = „Polska Armia Ludowa“ = Poľská ľudová armáda; založená v r. 1943 RPPS ako určitá protiváha skutočne revolučných ozbrojených jednotiek vedených komunistami.

⁹ RPPS = „Robotnicza Partia Polskich Socjalistów“ = Robotnícka strana poľských socialistov; ďalšia politická zložka, ktorej existencia len ukazuje na úžasné roztrieštenie síl odboja doma. RPPS vznikla v r. 1943 ako ľavicová organizácia PSS doma. Krajnú pravicu doma reprezentovala WRN. RPPS sa vo vnútri tiež delila, boli tam rôzne skupiny, medzi nimi aj priamo provokatéri. RPPS sa ovšem stala základom novej, povojnovej PSS, ktorá sa po očiste v r. 1948 zlúčila v jednotnú robotnícku stranu s komunistami.

¹⁰ „Bataliony Chłopskie“ = Roľnícke roty; aj keď boli riadené z Londýna Mikolajczykom, často — podobne ako jednotky PAL a niekedy dokonca aj AK — sa spojili v akciách pod vedením komunistov. Neskôršie sa dostali úplne pod vedenie revolučného roľníckeho hnutia doma.

¹¹ Odrazom toho bolo tiež vyvezenie poľských jednotiek z SSSR. Po napadnutí SSSR v r. 1941 došlo k určitému urovnaniu vzťahov medzi sovietskou a poľskou emigrantskou vládou v Londýne. Výsledkom bola medzi iným zmluva z 14. 8. 1941, podľa ktorej sa na sovietskom území mala vytvoriť armáda, pripravená k 1. 10. 1941 k nasadeniu po boku sovietskych vojsk. Pôvodný počet 30 000 vojakov bol neskôršie zvýšený na 96 000. Sovietska vláda výcvik a vyzbrojenie tejto armády sama financovala, pričom zvýšila pôvodnú sumu na to venovanú z 85 miliónov na 300 miliónov rubľov. Veliteľ týchto vojsk, generál Anders, účastník poľskej intervencie v sovietskom Rusku v r. 1920, však podľa pokynov londýnskej vlády neustále odďaľoval nasadenie týchto vojsk pod najrozličnejšími zámienkami. V auguste r. 1942 v čase, keď sa hitlerovci blížili k Stalingradu, dostala londýnska vláda toho, že 75 000 poľských vojakov bolo odvezených na Blízky východ a len neskôršie nasadených v Taliansku. Londýnska vláda proste porušila svoj vlastný záväzok. Nechcela v svojej protikomunistickej zaslepenosti pripustiť, aby poľskí a sovietski vojaci bojovali vedľa seba.

¹² NSZ = „Narodowe Sily Zbrojne“ = Národné ozbrojené sily; išlo o teroristickú organizáciu, „špecializovanú“ na zákerné vraždenie komunistických činiteľov; spolupracovala aj s Gestapom a SD.

odbojového hnutia, zložené zväčša z bývalých príslušníkov KPP („Srp a kladivo“, „Sväz priateľov SSSR“ a iné), ktoré sa vytvárali hneď po septembrovej porážke v r. 1939, nevedeli vyvinúť taký vliv na domáce národnooslobodzovacie hnutie, aký by im prislúchal.

Obrat nastal v r. 1942, kedy bývalí členovia KPP založili v januári vo Varšave novú komunistickú stranu, nazvanú „Poľská robotnícka strana“.¹³ PPR prijala deklaráciu,¹⁴ v ktorej prehlásila, že sociálne aj nacionálne oslobodenie môže národu priniesť jedine víťazstvo SSSR. Deklarácia vytýčila úkoly národnooslobodzovacieho boja a vyzvala národ k vytvoreniu jednotného frontu bez kapitalistov a statkárov, zdôrazniac vedúcu úlohu robotníckej triedy v tomto fronte. Deklarácia výslovne hovorila o spojení sociálnej revolúcie s vecou národného oslobodenia a vytvorením frontu slobodných, demokratických národov okolo Sovietskeho sväzu. Tým tiež deklarácia jasne vytýčila základné triednopolitické ciele, ktoré nová strana sledovala. Deklarácia tiež vyzvala ľud k tvoreniu partizánskych oddielov a vstupu do Ľudovej gardy.¹⁵

Ľudová garda sa stala najdôležitejšou ozbrojenou zložkou domáceho odboja ešte v priebehu roku 1942. Organizovala rozsiahle partizánske akcie nielen na vidieku, ale aj priamo v mestách. Napriek tomu, že bola vystavená štvaniu, zákerným vraždám aj udávaniu, organizovanému emigrantskými orgánmi v krajine, vedela veľmi rýchlo získať na svoju stranu nielen nových bojovníkov, ale aj celé jednotky iných organizácií, najmä Bataliony Chłopskie a PAL.

PPR bojovala nielen vnútornú (vnútenú) ozbrojenú vojnu proti AK, NSZ, WRN a iným organizáciám, ale bojovala tiež vojnu ideologickú. Jej vyjadrením je programová deklarácia „Za čo bojujeme“, ktorá vytýčila hlavné ciele budúceho usporiadania nového Poľska ako ľudového, demokratického a sociálne spravodlivého štátu.¹⁶

Vytvorením PPR a Ľudovej gardy vznikli tak podmienky pre vybudovanie širokého, národnooslobodzovacieho domáceho odbojového frontu. V r. 1943 vzniká pod vedením demokratických roľníckych činiteľov „Wola ludu“¹⁷ pokroková roľnícka organizácia, ktorá získala pod svoj vplyv došiel Mikolajczykom riadené „Bataliony Chłopskie“. Vzniká odbojová mlá-

¹³ PPR = „Polska Partia Robotnicza“ = Poľská robotnícka strana; jej prvým generálnym tajomníkom bol významný predstaviteľ bývalej KPP Marcel Nowotko. Druhým generálnym tajomníkom bol Paweł Finder. Oba zahynuli ešte v národnooslobodzovacom boji. Tretím generálnym tajomníkom sa stal Władysław Gomułka.

¹⁴ Pozri „Kształtowanie się podstaw programowych PPR w latach 1942—1945“, Warszawa 1958, „PPR — rezolucje, odezwy, instrukcje i okólniki Komitetu Centralnego VII. 1944 — XII. 1945“, Warszawa 1959.

¹⁵ GL = Gwardia Ludowa = Ľudová garda. Všeobecne sa v tejto súvislosti skratka GL menej užíva.

¹⁶ Pozri poznámku 14.

¹⁷ „Wola ludu“ = Sloboda národu.

dežnícka organizácia ZWM.¹⁸ V samotnej RPPS silnie ľavicové krídlo, stavajúce sa za spoluprácu s PPR. V priebehu roku 1943 vznikajú ďalšie demokratické organizácie, buď úplne nové, alebo obnovené organizácie, rozpustené, či zakázané v dobe sanačných vlád predseptembrového Poľska. Domáci odboj sa začína formovať do dvoch centier: jedného, vedeného PPR a Ľudovou gardou, druhého, riadeného z Londýna a reprezentovaného „delegatúrou“ v krajine a najmä AK.

Vývoj udalostí doma aj na frontoch viedol tiež k aktivizácii poľských pokrokových činiteľov za hranicami. Poľská emigrácia v Sovietskom sväze rozvíja hnutie za pomoc bojujúcej vlasti, za vytvorenie poľských vojenských jednotiek v SSSR, za spojenie domáceho a zahraničného odboja. Na jeseň r. 1943 tak vzniká „Sväz poľských vlastencov“¹⁹ v čele s Wandou Wasilewskou a Alfredom Lampe. Organizácie Sväzu boli všade na území SSSR, kde žili poľskí emigranti. Za priameho vedenia Sväzu poľských vlastencov vznikla z vojakov a dôstojníkov, ktorí odmietli opustiť Sovietsky sväz s Andersovou armádou, 1. poľská divízia T. Kościuszka. Táto divízia, nasadená prvýkrát v bojoch v dňoch 12.—13. 10. 1943, stala sa základom 1. poľskej armády v SSSR, skončiacej svoje ťaženie v r. 1945 na Labí a v Berlíne.²⁰

O to aktuálnejšie sa stalo vytvorenie nielen politickej jednoty, ale aj štátnej reprezentácie domáceho odboja. V októbri 1943 začal ústredný výbor PPR viesť rozhovory s predstaviteľmi iných politických zoskupení, najmä s organizáciou „Wola Ludu“ a RPPS o vytvorení jednotného zastupiteľského centra, ktoré by plnilo úkol dočasného najvyššieho zastupiteľského orgánu národnooslobodzovacieho hnutia v krajine. Časť predstaviteľov RPPS však v svojej protisovietskej zaslepenosti spoluprácu odmietala. Až po prebehnuvšom rozkole v RPPS, v ktorej zvíťazili ľavicové sily, mohla sa PPR dohodnúť s RPPS a aj radom ďalších spoločenských a vojenských organizácií. Bolo rozhodnuté vytvoriť najvyšší zastupiteľský orgán, reprezentujúci bojujúce demokratické Poľsko — Zemskú národnú radu (KRN).

15. decembra 1943 bol z iniciatívy PPR vydaný „Manifest demokratických spoločensko-politických a vojenských organizácií.“²¹

V Manifeste sa predovšetkým poukazuje na úkoly, ktoré stoja pred poľ-

¹⁸ ZWM = „Związek Walki Młodych“ = Sväz boja mládeže; obaja jeho vedúci organizátori, Jana Śawicka a Janek Krasicki, zahynuli ešte za vojny.

¹⁹ ZPP = „Związek Patriotów Polskich“ = Sväz poľských vlastencov.

²⁰ Vyzdvihovanie faktických veľkých bojových zásluh poľských jednotiek v SSSR v nijakej miere nezmenšuje hrdinstvo poľských vojakov na Západe, ktorí v leteckých bojoch, bojoch u Monte Casina, pri invázii v Normandii a aj inde ukázali veľkú statočnosť a bojové umenie. Tragédiou týchto jednotiek však bolo, že boli zneužívané proti najvlastnejším národným záujmom.

²¹ Plný text uvedeného manifestu je uvedený v publikácii: „Protokół pierwszego posiedzenia KRN“, vydaného v r. 1947, str. I—VII.

ským národom a na nutnosť jednotného vytýčenia cesty, po ktorej sa má ďalej uberať.

Štvorročné skúsenosti ukazujú — hovorí sa v Manifeste — že na takúto cestu nevedie ľud emigrantská vláda v Londýne, ani jej orgány v Poľsku. Táto vláda sa ani na chvíľku nestotožnila s vôľou ľudu vo vnútornej, či zahraničnej politike, skupina emigrantov ani na chvíľu nepostavila záujmy poľského národa a štátu nad vlastné reakčné ciele a plány. Londýnska vláda sa dosiaľ nevzdala protisovietskej politiky, ktorej hlavným cieľom je rozbitie spojenectva protihitlerovskej koalície. Takáto politika slepej nenávisťi k SSSR, politika mobilizácie poľského národa do boja so Sovietskym sväzom vo chvíli, keď sovietska armáda stojí pred bránami Poľska, ženie Poľsko do priepasti a národ do katastrofy. Poľská emigrantská vláda tým, že dosiaľ neuznáva spojenectvo troch mocností,²² stavia Poľsko do izolácie, pracuje proti záujmom poľského národa.

Londýnska vláda podriadila všetku svoju politiku návratu k predseptembrovému zriadeniu. Uznanie ústavy z r. 1935 ako základu jej činnosti bolo urážkou celého poľského národa. Londýnska vláda chce krajine vnútiť sanačno-ozonovský režim. Pod ochranou tejto vlády niekoľko reakčníkov v emigrácii aj vo vlastnej krajine buduje celý štátny aparát zložený z nenávidených ľudí a nenávidených inštitúcií. Ich cieľom je pohnať západné mocnosti do boja proti Sovietskemu sväzu. Pod heslom boja proti boľševizmu útočila na základné záujmy robotníkov, roľníkov a inteligencie. Títo ľudia dávajú Nemcom morálnu podporu k boju na východe. A nielen morálnu, lebo sa nezastavili ani pred udávaním a občianskou vojnou.

Ďalej sa v Manifeste konštatuje, že poľský národ potrebuje ústredné vedenie. Podpísané organizácie vzali preto na seba iniciatívu zvoliť Zemskú národnú radu (KRN) ako faktickú politickú reprezentáciu poľského národa, zmocnenú vystupovať v jeho mene a riadiť jeho osud až do oslobodenia Poľska.

Pred KRN stoja tieto úkoly:

1. riadenie boja proti okupantom podľa jednotného plánu;
2. orientácia zahraničnej politiky na zásade spolupráce so všetkými spojencami, výslovne tiež spolupráca s SSSR;

²² Poľská emigrantská vláda síce už nevypovedala SSSR vojnu, ako v r. 1939, ale po vyvedení svojich vojsk z SSSR zahájila nové rozsiahle protisovietske štvaniče. Vo februári 1943 otvorene žiadala na SSSR zmenu hraníc, v apríli sa zase plne postavila za hitlerovskú propagandu vo veci masovej vraždy poľských záložných dôstojníkov v Katynskom lese pri Smolensku. Poľská vláda túto desatisíc násobnú vraždu plne zvalila na sovietskú vládu, stavajúc sa tak úplne otvorene na stranu hitlerovcov, ktorí sami toto masové vyvražďovanie spáchali. Na základe takejto jednaní prerušila sovietska vláda masové vyvražďovanie spáchali. Na základe takejto jednaní prerušila sovietska vláda 25. 4. 1943 s poľskou emigrantskou vládou všetky styky a viacej ich ani neobnovila. Až do konca vojny potom poľskí emigranti podpíchovali k protisovietskej vojne a všetky svoje nádeje skladali vo vzájomné vykrvácanie Nemcov a Sovietov. Neskôršie sa potom stále viacej orientovali na vyvolanie rozkolu medzi západnými spojencami a SSSR.

3. boj o nezávislé, suverénne Poľsko; vtelenie do Poľska všetkých zgermanizovaných krajov, stanovenie východných hraníc v zhode s vôľou ľudu a v dorozumení so Sovietskym sväzom;
4. prebudovanie štátneho zriadenia v duchu širokej demokracie nielen politickej, ale aj hospodárskej, vyvlastnenie veľkostatkárov, odovzdanie pôdy robotníkom a roľníkom, nacionalizácia veľkopriemyslu, bánk a dopravy, oslobodenie mas z nevoľníctva, krívd a poníženia, zabezpečenie ich pred hladom, nezamestnanosťou, núdzou, temnotou a bezdomovstvom, vytvorenie podmienok pre slobodný, kultúrny, šťastný život týchto mas.

Ďalej sa v Manifeste prehlasuje, že KRN vytvorí Zemské velenie ľudovej armády, že vytvorí v príslušnom čase Dočasnú vládu, ktorej členmi sa stanú zástupcovia všetkých skupín, stojacích na zásade demokracie, že bude svoje funkcie vykonávať skrze vojvodské, okresné, mestské a obecné národné rady, vytvorené miestnymi demokratickými činiteľmi, straníkmi aj bezpartajnými. KRN sa postaví proti všetkým pokusom vyvolať v krajine občiansku vojnu a nositeľov týchto snáh bude považovať za priamych pomocníkov okupantov.

Manifest končí poukazom na to, že najdôležitejšie je, aby KRN zjednotila národ v jeho sebaobrane proti nepriateľom a v boji za oslobodenie.

Dokument podpísali zástupcovia 14 organizácií, medzi nimi „Výbor národnej iniciatívy“, ²³ ústredný výbor PPR, „Skupina socialistických činiteľov“, ²⁴ „Skupina činiteľov SL“, ²⁵ Hlavné velenie GL, skupiny inteligencie, literátov, dôstojníkov, poddôstojníkov, mládeže, bezpartajní demokrati atď. ²⁶

V noci z 31. 12. 1943 na 1. 1. 1944 konalo sa potom vo Varšave prvé plenárne zasadnutie KRN. V podmienkach najhlbšej konšpirácie sa zišlo 19 vedúcich predstaviteľov poľského odbojového hnutia. Niekoľkí ďalší sa z rôznych dôvodov nemohli dostaviť. Po úvodných prejavoch predsedu — Bolesława Bieruta (krycie meno Janowski) a ďalších zástupcov organizácií tu zastúpených a zložení sľubu, pristúpilo zasadnutie k schváleniu

²³ Tzv. Komitet Inicyatywy Narodowej.

²⁴ Tzv. Grupa działaczy socialistycznych.

²⁵ Tzv. Grupa działaczy SL. SL = Stronnictwo Ludowe = Ľudová strana, t. j. roľnícka strana, vzniklá v tejto dobe zo skupiny „Wola ludu“; táto strana hrala v ďalšom vývoji v podstate progresívnu úlohu.

²⁶ V tejto dobe vznikli aj ďalšie strany, ktoré sa v r. 1944 už aktívne podieľali na práci KRN:

PPS — nová socialistická strana, t. j. v podstate strana sociálnodemokratická, ktorá bola vytvorená ľavicou RPPS. Nemala prirodzene nič spoločné s londýnskou PPS a so skupinami WRN.

SD — Stronnictwo Demokratyczne = Demokratická strana; tvorená liberálno-demokratickými kruhmi buržoáznej inteligencie a malomestskej buržoázie i strednými vrstvami.

prvého štátneprávneho aktu nového Poľska — Dočasného štatútu národných rád.²⁷

Dočasný štatút národných rád²⁸ je nielen prvým, ale aj základným štátneprávnym dokumentom nového Poľska. Vzhľadom na význam KRN a jej postavenie v sústave nových štátnych orgánov možno štatút hodnotiť ako dokument ústavného charakteru, aj keď na rozdiel od neskorších aktov KRN, ktoré mali už aj oficiálne označenie ako „zákony“, bol len „uznesením“.

Úvodný článok Dočasného štatútu prehlasoval, že „morálneprávná podstata, na ktorej vznikajú a o ktorú opierajú svoju činnosť národné rady, je vôľa širokých mas, vyjadrená v obetiplnom ozbrojenom boji s okupantom, v demokratických zásadách marcovej ústavy z r. 1921, zničenej proti vôli ľudu totalitným sanačno-ozonovým systémom, ako aj v Manifeste demokratických spoločenskopolitických a vojenských organizácií k národu z decembra 1943“.

Dočasný štatút zakotvoval existenciu celej sústavy národných rád, organizovaných podľa územnoadministratívneho princípu v obciach, mestách, okresoch a vojvodstvách (čl. 2) v čele s KRN (čl. 8, odst. 2).

Podiel na tvorení národných rád všetkých stupňov mali brať všetky demokratické organizácie a združenia, ktoré sa činne zúčastňovali buď v bezprostrednom ozbrojenom boji, alebo v civilnej akcii sebaobrany a odporu vrátane propagačnej a agitačnej práce (čl. 3, odst. 1 a 2).

V tomto zmysle mali predstavitelov národných rád delegovať

- a) politické skupiny, stojace na základoch zjednotenia všetkých demokratických síl národa v boji s okupantom za slobodné a nezávislé Poľsko.²⁹
- b) vojenské organizácie stojace v ozbrojenom boji s okupantmi,
- c) továrenské, roľnícke a poplužné výbory,
- d) odborové organizácie robotníkov a inteligencie,
- e) demokratické spoločenské organizácie (čl. 3, odst. 3).

Naviac dostala každá národná rada tiež právo, aby sama kooptovala nových členov, pravda, počet kooptovaných členov národnej rady mohol činiť najviac 20 % celkového počtu členov národnej rady (čl. 3, odst. 4). Počet členov žiadneho stupňa národných rád nebol presne určený (čl. 4). Bolo podotknuté, že to záleží jednak na počte delegujúcich organizácií,

²⁷ Na tomto prvom plenárnom zasadnutí padol tiež návrh, aby sa národné rady menovali „ľudové rady“ (pozri: Protokól I. pos. plen. KRN, str. 29). Návrh však nebol prijatý — už aj len preto, že medzitým už od decembra 1943 (po uverejnení Manifestu), začali vznikať národné rady pod týmto názvom.

²⁸ Uchwała Krajowej Rady Narodowej z dnia 1. stycznia 1944 r. „Statut tymczasowy rad narodowych“, Protokól I. pos. plen. KRN, str. 30—36.

²⁹ Neustále zdôrazňovanie nutnosti aktívneho boja proti okupantom malo svoj význam z toho dôvodu, že dávalo možnosť vylúčiť z účasti v KRN a ostatných národných radoch organizácie, ktoré charakterom svojej činnosti tam nepatrili. Z toho dôvodu tiež čl. 6. ods. 8. Dočasného štatútu dával prezídiám všetkých stupňov národných rád právo vylúčiť z národnej rady tých členov, ktorí ohrozujú jej bezpečnosť.

jednak na stupni zorganizovania v mieste z hľadiska politického, vojenského a spoločenského (čl. 4).

Vlastná organizácia sústavy národných rád bola nasledujúca:

- a) obecné (gminné) národné rady tvorili svoje trojčlenné prezídium, pričom jeden z členov prezídia sa stával členom okresnej národnej rady;
- b) okresné (powiatowe) národné rady tvorili päťčlenné prezídium, pričom jeden člen prezídia sa stáva členom vojvodskej národnej rady;
- c) vojvodske národné rady vytvárali tiež päťčlenné prezídium, pričom vysielali troch členov vojvodskej národnej rady do KRN; nebolo stanovené, že títo traja musia byť členmi prezídia vojvodskej národnej rady;
- d) KRN vytvárala tiež päťčlenné prezídium, pričom členmi z titulu funkcie boli: predseda KNR, jeho zástupca a najvyšší veliteľ ľudovej armády (čl. 5).

Kvôli konšpirácii bolo zdôraznené, že „hlavná váha práce spočíva na prezídiu národnej rady“ (čl. 6, odst. 2). Z toho samého dôvodu sa mala celá národná rada schádzať len výnimočne k riešeniu najzávažnejších otázok (čl. 6, odst. 6). Z konšpiračných dôvodov boli tiež členovia národných rád rozdelení do 3—5členných krúžkov (buniek), ktoré viedli členovia prezídia. Tieto bunky tiež vysielali svojich zástupcov na zasadnutia národnej rady, ak účasť všetkých nebola možná. Funkcie plenárneho zasadnutia národnej rady mohlo plniť tiež zhromaždenie prezídia a zástupcov buniek. K platnosti uznesení bolo treba, aby bola zastúpená aspoň polovica buniek (čl. 6, odst. 2 a 6).

Dočasný štatút charakterizoval v čl. 8 všetky stupne národných rád ako

1. dočasné podzemné orgány moci ľudu, pôsobiace až do vytvorenia stálych orgánov zákonodarným sborom, ako „dočasnú politickú reprezentáciu národa“;
2. ako organizátorov a riadiacich činiteľov boja národa za oslobodenie krajiny (čl. 8, odst. 1).

Bolo stanovené, že k základným úkolom národných rád v dobe okupácie patrí:

- a) zjednotenie robotníckej triedy, roľníkov, inteligencie a všetkých demokratických, pokrokových, slobodymilovných síl národa okolo národnej rady s cieľom bojovať s okupantmi a zabezpečiť demokratické zriadenie budúceho Poľska;
- b) mobilizácia a organizácia všetkých síl národa a všetkých prostriedkov do boja za urýchlenie chvíle víťazstva nad okupantmi;
- c) čo najväčšia pomoc morálna, materiálna i organizačná k výstavbe bojاسchopnosti ľudovej armády (čl. 8, odst. 5).³⁰

³⁰ Podrobnosti týkajúce sa miestnych národných rád sú uvedené v práci o vzniku a upevnení miestnych orgánov štátnej moci v Poľsku. Túto prácu autor pripravuje do tlače.

Dočasný štatút zvlášť určoval postavenie, úkoly a právomoc KRN. Podľa toho KRN

1. bola zvrchovaným orgánom nad všetkými národnými radami, najvyššou reprezentáciou národa, ktorá vytyčovala základné smernice práce miestnym národným radám a ktorá všetky národné rady riadila (čl. 8, odst. 2);
2. vystupovala mimo štátu v mene poľského národa až do vytvorenia Dočasnej vlády (čl. 9, odst. 1);
3. menovala vedenie Ľudovej armády (čl. 9, odst. 2);
4. vo chvíli, ktorú bude považovať za vhodnú, mala KRN menovať Dočasnú vládu (čl. 9, odst. 3).

Všetky národné rady včítane KRN boli v tomto štatúte zakotvené ako dočasné orgány. Bolo stanovené, že

- a) po vytvorení Dočasnej vlády budú všetky miestne národné rady ako dočasné orgány výkonnej moci podriadené Dočasnej vláde (čl. 8, odst. 3);
- b) po vytvorení stálej reprezentácie národa na základe demokratických volieb³¹ vo forme zákonodarného zhromaždenia nezávislého Poľska odovzdajú KRN a miestne národné rady svoje právomoci príslušným orgánom (čl. 13).

Pritom sa ovšem počítalo s tým, že KRN bude existovať aj po vytvorení Dočasnej vlády (podobne ako miestne národné rady). Bolo výslovne stanovené, že v tom prípade bude KRN „plniť funkcie kontroly činnosti Dočasnej vlády a najvyššej reprezentácie národa“ (čl. 9, odst. 4).

Ustanovenia Dočasného štatútu ukazujú, že už tento prvý dokument ide v zakotvení sústavy štátnych orgánov podstatne ďalej, než akákoľvek buržoázna demokracia. Ide o zakotvenie celého radu úplne nových momentov, buržoáznemu štátnemu zriadeniu neznámych:

1. Národné rady mali čo do svojho triedneho zloženia úplne jasný, ľudový charakter. Je to zdôraznené nielen spôsobom tvorenia národných rád, ale aj výslovným zdôraznením ich úkolu v čl. 8, odst. 5, kde sa hovorí o zjednotení „robotníckej triedy, roľníkov, inteligencie a všetkých demokratických, pokrokových a slobodmilovných síl“. Ide teda jednoznačne o základ ľudového štátneho aparátu, t. j. aparátu novej triednej kvality.

2. Národné rady tvorili celú sústavu zastupiteľských orgánov. V tomto zmysle majú svoj vzor nesporne v sovietskych, a to v celom spôsobe ich organizačnej štruktúry, v ktorej tvorila jednotný celok. Dočasný štatút síce

³¹ V štatúte sa užíva termín „pięcioprzymiotnikowe wybory“, to značí voľby majúce päť prívlastkov, vlastností či znakov. Tento termín má vyjadriť, že sa voľby konajú na základe zásady všeobecnosti, rovnosti, priamosti, tajnosti a pomerného zastúpenia. Tento termín sa v Poľsku často užíva v politickej aj vedeckej literatúre.

hovoril o KRN ako o „najvyššej reprezentácii národa“ (čl. 8, odst. 2), ale túto najvyššiu reprezentáciu nechápal ako jedinú reprezentáciu, len ako vyvrcholenie reprezentácie, predstavovanej celou sústavou národných rád. V čl. 8, odst. 1 sa výslovne hovorilo, že celá sústava národných rád predstavuje „dočasnú politickú reprezentáciu národa“. V tejto skutočnosti jednoty systému národných rád je treba vidieť základ socialistickej zastupiteľskej sústavy.

3. Všetky stupne národných rád v sebe spojovali funkcie normotvorčie s funkciami výkonnými. Už v Dočasnom štatúte dochádza k jasnému vymedzeniu právomocí celej národnej rady a právomocí prezídia, k spojeniu práva uznášať sa a práva priamo prevádzať uznesenia. Ak tu v niektorých formách podmienených konšpiračnými dôvodmi niekto vidí nejaké „nedemokratické rysy“, tak to len svedčí o nepochopení vecí a o povyšovaní formy nad obsah. Zaujímavý je však predpoklad čl. 8, odst. 4, podľa ktorého národné rady ako „orgány moci výkonnej“ majú byť neskôršie podriadené Dočasnej vláde. Toto ustanovenie nesvedčí o snahe nabúrať jednotu zastupiteľskej sústavy, ale o niečom inom. Všimnime si, že všade sa v Dočasnom štatúte hovorí o národných radoch ako o orgánoch „národnej reprezentácie“, tu však ako o „orgánoch moci výkonnej“. Je tu podľa môjho názoru viditeľná snaha spájať oba tieto prvky, t. j. o postoj podobný, aký bol voči národným výborom v Československu.³² Podľa všetkého sa v tejto dobe počítalo s akýmsi trvalým zakotvením národných rád ako jediných nositeľov „moci i správy“ v mieste, pričom v zmysle „mocenskom“ mali byť zavŕšené KRN, v zmysle „správnom“ Dočasnou vládou. Neskôršie však k tomuto stavu nedošlo. Národné rady v ďalšom vývoji nikdy neboli podriadené Dočasnej vláde (či jej predchodcovi — Poľskému výboru národného oslobodenia), ale len KRN. Tento moment však súvisí s tým, že neskôršie došlo v mieste k obnoveniu dvojkoľajnosti správy.

4. Dočasný štatút zakotvoval zásadu demokratického centralizmu, buržoáznym štátom neznámu. Táto zásada sa objavila nielen v organizačnej štruktúre národných rád (čl. 6, 5), ale aj výslovne v zakotvení zvrchovaného postavenia KRN (čl. 8, odst. 2).

5. Dočasný štatút zakotvoval zásadu kolegiálneho rozhodovania pre národnú radu ako celok, aj pre jej prezídium. V celom štatúte nevidíme jediné miesto, v ktorom by sa priznávali individuálne právomoci predsedovi či komukoľvek inému.

6. Dočasný štatút konečne zakotvoval zásadu odvolateľnosti (zbavenia členstva v národnej rade) tých členov, ktorí ohrozovali bezpečnosť národnej rady (čl. 6, odst. 8). Táto zásada odvolateľnosti bola, pravda, uplat-

³² Ide o známu Gottwaldovu myšlienku, aby národné výbory v sebe spájali právomoc bývalej politickej správy a bývalej samosprávy.

ňovaná formou, ktorá odpovedala vtedajším podmienkam, avšak podstatné je, že zakotvená bola.

Na základe všetkých týchto momentov môžeme dôjsť k záveru, že Dočasný štatút národných rád je nielen prvým štátneprávnym aktom normatívneho charakteru, ale že je tiež základným právnym aktom revolučnej prestavby celého štátneho aparátu, podstatným spôsobom ovplyvňujúcim najdôležitejšiu otázku ďalšieho revolučného vývoja, otázku štátnej a politickej moci.

Prvé plenárne zasadnutie KRN prijalo ďalej „Programovú deklaráciu KRN“.³³ V tejto programovej deklarácii sa v podstate opakujú myšlienky Manifestu z decembra 1943. KRN sa prehlasuje ako „vykonávateľ vôle“ poľského národa, „zmocnený“ viesť boj v jeho najvlastnejších záujmoch. V súvislosti s tým Programová deklarácia popiera právo londýnskej vlády vystupovať menom národa, pretože ju poľský národ nikdy ako svojho predstaviteľa neuznal.

Programová deklarácia ďalej precizuje úkoly, ktoré chce KRN riešiť v oslobodenej krajine. Prehlasuje, že v oslobodenom Poľsku musí panovať sociálna spravodlivosť, že robotníci, roľníci, remeselníci, duševní pracovníci musia mať zabezpečené základné materiálne podmienky, demokratické práva a slobody atď. Znovu sa prehlasuje nutnosť pozemkovej reformy a znárodnenia. V zahraničnej politike sa vytyčujú tri ciele: 1. vrátiť Poľsku západné germanizované kraje, 2. pristúpenie Poľska k sovietsko-československej zmluve z decembra 1943, 3. utuženie spolupráce a spojenectva s ostatnými spojencami.

Konečne KRN vyzýva k spolupráci a podriadeniu sa vedeniu KRN, ktorá svoju moc v zemi uskutočňuje skrze sústavu miestnych národných rád všetkých stupňov.

Ďalej prijala KRN tri dekréty, všetky s dátumom 1. 1. 1944:

1. dekrét č. 1 o vytvorení a organizácii Ludovej armády,^{34/35}
2. dekrét č. 2 o organizácii hlavného velenia AL,³⁶
3. dekrét č. 3 o menovaní vrchného veliteľa AL a šéfa hlavného štábu AL.^{37/38}

Na svojom prvom zasadnutí schválila KRN ďalej „Ohlas KRN k národu“³⁹ a „Apel KRN k spojeneckým mocnostiam“.⁴⁰ Konečne tiež schválila

³³ Protokół I. pos. plen. KRN, str. 37 a ďalšie.

³⁴ Tamtiež, str. 45.

³⁵ AL = Armia Ludowa = Ludová armáda; na základe dekrétu boli všetky ozbrojené jednotky v krajine, partizáni, Bch, GL atď. zjednotené v jednotnej AL.

³⁶ Protokół I. pos. plen. KRN, str. 46.

³⁷ Tamtiež, str. 48.

³⁸ Dekrét č. 3 mal len dva paragrafy. Vrchným veliteľom AL bol menovaný Rola-Żymierski, šéfom hlavného štábu Fr. Józwiak-Witold.

³⁹ Protokół I. pos. plen. KRN, str. 55; Ohlas bol veľmi krátky a obsahoval v podstate stručný výťah programovej deklarácie.

⁴⁰ Protokół I. pos. plen. KRN, str. 57. Pôvodne boli navrhnuté dve varianty tohoto

svoje päčlenné predsedníctvo. Po vyriešení ďalších otázok (metódy konšpiračnej práce, otázky finančné a pod.) zasadnutie skončilo.

Vytvorenie KRN malo nesmierny vnútropolitický a medzinárodný význam. Vnútropoliticky išlo o prvý krok k dobytí moci robotníckou triedou a jej spojencami a v sociálno-ekonomických požiadavkách, položených do programových základov KRN, tiež o prvý krok k socialistickým spoločenským premenám. Medzinárodnepoliticky znamená vytvorenie KRN zakončenie obdobia, kedy bol poľský národ reprezentovaný jedine londýnskou emigrantskou vládou, začiatok konca obdobia, kedy poľská otázka a činnosť poľských londýnskych fašistov sa stávala stále jasnejšou hrozbou mierovému, priateľskému usporiadaniu povojnových pomerov v Európe. Vytvorenie KRN ukázalo pred celým svetom, že v Poľsku existuje silné, masové demokratické hnutie, ktoré nemá s londýnermi nič spoločné. Súčasne vytvorenie KRN znamenalo vytvorenie podmienok pre priateľskú dohodu a spolužitie so Sovietskym sväzom.⁴¹

Po vytvorení KRN začali v Poľsku masove vznikať národné rady na všetkých stupňoch. Rástli početne aj významom. Súčasne rástla PPR a AL. Medzi reakčnými politikmi doma aj za hranicami sa šírila panika.⁴² Naprotá zaslepenosť a nenávisť k SSSR však ani v tejto situácii nedovolila, aby londýnska vláda robila realistickejšiu politiku. Práve naopak.

Emigrantská vláda a jej „delegatúra“ v Poľsku sa ponáhľali s vytvorením akéhosi „kontraorgánu“, či lepšie povedané, akéhosi „parlamentu reakcie“ — ako to výstižne nazvali poľskí komunisti. Takýmto orgánom sa mala stať tzv. „Rada národnej jednoty“,⁴³ ktorá sa začala vydávať za politickú reprezentáciu bojujúceho národa vo vlasti. Táto Rada však v krajine nenašla dostatočnú podporu, aj keď sa opierala o silný vojenský, spravodajský i udavačský aparát AK. Pravica RPPS tiež vytvorila svoj orgán, tzv. „Ústredný ľudový výbor“,⁴⁴ ktorý podľa jej plánov mal stáť akosi na pol ceste medzi KRN a RJN a zachycovať demokratické elementy, opúšťajúce Radu národnej jednoty.

apelu. Prvá varianta sa obracala výslovne na Veľkú Britániu, USA, SSSR, Francúzsko, Československo a Juhosláviu ako aj „ostatné spojenecké mocnosti“ (neboli už menované) a oznamovalo sa v nej, že sa vytvorila KRN „ako vyjadrovateľ demokratických názorov a nálad širokých mas poľského národa“. Druhá varianta nemenovala žiadnu mocnosť, obracala sa ku všetkým spojencom a oznamovala, že vytvorená KRN je najvyšším orgánom, riadiacim boj národa doma a „jediná demokratická reprezentácia a vyjadrovateľka vôle poľského národa“. Zasadnutie prijalo prvú alternatívu.

⁴¹ Už na druhom zasadnutí KRN v januári 1944 sa v tejto súvislosti rokovalo o nutnosti dohody o východných hraniciach a výslovne sa hovorilo aj o hranici Odry—Nisa. V marci 1944 sa potom delegácia KRN pod vedením Osóbka-Morawského vydala cez front do Moskvy, kam aj po dvoch mesiacoch došla. V máji bola delegácia prijatá maršálom Stalinom. Viedla tiež rozhovory s našim, československým zastúpením v Moskve.

⁴² Zaujímavé materiály k týmto otázkam uverejnil Władysław Góra v článku „Powstanie władzy ludowej“ (lipiec-sierpień 1944). Nowe Drogi č. 7/1958, str. 3—19.

⁴³ RJN = Rada Jedności Narodowej = Rada národnej jednoty.

⁴⁴ CKL = Centralny Komitet Ludowy = Ústredný ľudový výbor.

Medzitým však víťazné sovietske vojská zahnali hitlerovcov ďaleko na západ a začali oslobodzovať poľské územie. V tejto situácii sa stáva aktuálnou nielen otázka vedenia národnooslobodzovacieho boja, ale tiež správy oslobodeného poľského územia. Táto druhá otázka sa stala o to aktuálnejšou, že na prevzatie moci na oslobodenom území si prirodzene robila nárok aj delegatúra londýnskej vlády.

V júli 1944 sa tak schádza vpravde historické 3. zasadnutie KRN. Na tomto zasadnutí prijíma KRN svoj prvý zákon, zákon z 21. 7. 1944 o vytvorení Poľského výboru národného oslobodenia (PKWN).⁴⁵

V tomto zákone sa hovorí, že „začali rozhodujúce boje o vypudenie nemeckých útočníkov z Poľska. V súvislosti s týmito historickými udalosťami menuje Zemská národná rada Poľský výbor národného oslobodenia ako dočasný orgán výkonnej moci, povolaný k riadeniu boja za oslobodenie národa, za vydobytie nezávislosti a výstavbu poľskej štátnosti“. V zákone menuje potom KRN 15 členov PKWN menovite a ďalších 5 členov, ktorí sa nachádzali na ešte okupovanom území a preto ich mená zverejnené neboli.⁴⁶ V rámci PKWN sa vytvorilo 13 rezortov.⁴⁷ Dočasným sídlom PKWN sa stal Chelm. 2. 8. 1944 potom PKWN presídlil do Lublina.⁴⁸

Vytvorenie PKWN znamenalo uskutočnenie ďalšieho, skutočne základného kroku k výstavbe sústavy ľudových najvyšších štátnych orgánov. Aj keď PKWN plnil v podstate funkciu dočasnej vlády, nebol ešte tou Dočasnou vládou, o ktorej sa hovorilo v Dočasnom štatúte národných rád.⁴⁹ KRN aj naďalej vykonávala tie funkcie, ktoré v Dočasnom štatúte boli označované ako dočasné a ktoré mala neskôršie prevziať Dočasná vláda.

Význam vytvorenia PKWN je predovšetkým v tom, že

- a) KRN prvýkrát sa na oslobodenom území ujíma konkrétneho výkonu štátnej moci;
- b) v podobe PKWN sa vytvára základ novej štátnej správy;
- c) vytvorenie PKWN znamená koniec nádejí londýnskej reakcie na to, že sa konkrétnej správy na oslobodenom území ujmu orgány jej delegatúry.

V ten istý deň prijíma KRN ďalší významný zákon „O prevzatí zvrcho-

⁴⁵ Ustawa z dnia 21 lipca 1944 r. O utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, Dz. U. R. P. 1944, Nr. 1. poz. 1.

⁴⁶ V čele PKWN stál Edward Osóbka-Morawski, vedúci činiteľ ľavice RPPS, ktorá sa neskôršie ustanovila ako samostatná PPS. Miestopredsedomi boli Andrzej Witos, známy z poľskej štátne-právnej a politickej histórie ako vedúci činiteľ roľníckeho hnutia a Wanda Wasilewska, vedúca činiteľa Sväzu poľských vlastencov.

⁴⁷ Predseda PKWN bol súčasne „vedúcim rezortu zahraničných vecí“; dvaja členovia PKWN nestáli na čele rezortov: Wanda Wasilewska ako miestopredsedyňa a generál Zygmund Berling, ktorý bol námestníkom „vedúceho rezortu národnej obrany“, generála Michala Rola-Żymierskeho. 5 členov na okupovanom území tiež nestáli v čele rezortov.

⁴⁸ Pozri o tom cit. článok Władysława Góru v č. 7/1958 Nowe Drogi.

⁴⁹ Čl. 8. ods. 4., čl. 9. ods. 1., 3. a 4. Dočasného štatútu o národných rádoch.

vanosti nad poľskou armádou v SSSR a o zlúčení Ľudovej armády a Poľskej armády v SSSR v jednotné Poľské vojsko".⁵⁰ Týmto zákonom bola tak uskutočnená ďalšia významná úloha, súvisiaca s uskutočňovaním štátnej moci na oslobodenom území. V zákone sa zvlášť zdôrazňuje, že „tento dekrét“⁵¹ nijako nenarušuje operačné podriadenie Poľského vojska najvyššiemu veleniu Červenej armády“.

22. 7. 1944 vyhlasuje Poľský výbor národného oslobodenia svoj historický „Manifest k poľskému národu“, „k Poliakom v krajine, emigrácii aj nemeckom otroctve“.⁵² Tento Manifest sa stal základným programom poľskej ľudovodemokratickej revolúcie. Vstúpil do dejín poľského ľudu ako dokument, ohlasujúci vznik nového, ľudovodemokratického Poľska.⁵³ 22. júl sa odvtedy slávi ako štátny sviatok, deň vzniku obrodeneho, ľudového Poľska.

Manifest PKWN obsahoval tieto najvýznamnejšie programové prehlásenia a vytýčené ciele:

1. Konštatuje sa, že národ, bojujúci s nemeckými okupantmi, vytvoril svoju reprezentáciu, „svoj podzemný parlament“ — Zemskú národnú radu, do ktorej vstúpili zástupcovia demokratických strán a organizácií a ktorej sa podriadila aj zahraničná Polónia,⁵⁴ na prvom mieste v SSSR. KRN „povolaná bojujúcim národom, je jediným legálnym zdrojom moci v Poľsku“. Emigrantská vláda v Londýne a jej delegatúra v krajine je orgánom samozvancov, orgánom nelegálnym. Oplera sa o fašistickú ústavu z r. 1935. Táto „vláda“ hamovala vojnu proti hitlerovcom a svojou dobrodružnou politikou vŕhala Poľsko do novej katastrofy. O to viacej je nutné, aby vo chvíli oslobodzovania Poľska existovalo legálne stredisko moci, riadiace boj za definitívne oslobodenie. Z toho dôvodu KRN povolala Poľský výbor národného oslobodenia ako legálny dočasný orgán výkonnej moci, povo-

⁵⁰ Ustawa z dnia 21. lipca 1944 o przejęciu zwierzchnictwa nad Armią Polską w ZSRR i o scaleniu Armii Ludowej i Armii Polskiej w ZSRR w jednolite Wojsko Polskie. Dz. U. R. P. 1944. Nr. 1. poz. 2.

⁵¹ Je zaujímavé, že pokiaľ ide o názvy zákonodarných aktov KRN, nie je ešte terminológia jednotná. Isté je, že počnúc zákonom o vytvorení PKWN majú už všetky normatívne akty KRN názov „zákon“. Napriek tomu sa však v zákone o Poľskom vojsku užíva termín „tento dekrét“ a hneď na to, v ďalšom zákone, týkajúcom sa normatívnej právomoci PKWN z 15. 8. 1944 sa v čl. 2. hovorí, že normy, vydávané PKWN a majúce moc zákona, môžu byť menené len „uznesením“ KRN. Táto terminologická nepresnosť bola potom v ďalšom úplne odstránená. V ďalších textoch sa už všade používa dôsledne termín „zákon“.

⁵² Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, „Konstytucja i podstawowe akty ustawodawcze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1958, str. 7—13 (Załącznik do Dz. U. R. P. 1944. Nr. 1.).

⁵³ Pozri napr.: W. Skrzydło: „Charakter i znaczenie polityczno-prawne Manifestu Lipcowego PKWN“, Czasopismo Prawno-Historiczne, T. XI. Z. 2.

⁵⁴ Termín „Polonia Zagraniczna“ je dosiaľ užívaný termín, zahrnujúci krajanov v zahraničí. Vzhľadom k obrovskému vysťahovalectvu najmä medzi dvoma vojnami, je zahraničná Polónia veľmi početná a je reprezentovaná radom krajauských spolkov a organizácií. Do zahraničnej Polónie sa prirodzene nepočítajú zločinecké organizácie politických emigrantov.

laný k riadeniu boja za oslobodenie národa, za vydobytie nezávislosti a výstavbu poľskej štátnosti.

KRN a PKWN pôsobia na základe ústavy z 17. 3. 1921, jedinej záväznej a legálnej ústavy, zákonne schválenej. Základné zásady ústavy z r. 1921 budú platiť až do tej chvíle, kým podľa zásady všeobecného, rovného, priameho, tajného a pomerného volebného práva zvolený Zákonodarný Sejm neschváli novú ústavu.

2. Poľský národ sa vyzýva k maximálnemu úsiliu v boji proti okupantom, k najužšej spolupráci s Červenou armádou a Poľským vojskom, aby bol okupantom pripravený nový Grunwald.

3. Vytyčuje sa požiadavka návratu Pomoranska, Opolského Sliezska a Východného Pruska do poľského štátu a stanovenia poľských hraníc na Odre.

4. Základom poľskej zahraničnej politiky sa musí stať poľsko-sovietsko-československé spojenectvo ako základ proti nemeckému imperializmu. Nedorozumenia minulosti je treba definitívne odstrániť. Poľsko-sovietske hranice majú byť stanovené na základe vzájomného porozumenia a priateľstva, so Sovietskym sväzom má byť po vojne utužované priateľstvo a spojenectvo. Zásada má byť: zeme poľské Poľsku, zeme ukrajinské, bieloruské a litevské sovietskej Ukrajine, Bielorusku a Litve. Treba upevniť priateľstvo a spojenectvo s Veľkou Britániou, USA, Francúzskom a ostatnými demokratickými krajinami.

5. PKWN uskutočňuje štátnu moc na oslobodenom území. Iné administratívne orgány okrem poľských nemôžu na poľskom území pôsobiť. PKWN uskutočňuje svoju moc skrze národné rady a svojich plnomocníkov. Tam, kde národné rady dosiaľ neexistujú, majú sa okamžite tvoriť.

PKWN prikazuje okamžite rozpustiť administratívne orgány okupantov a tzv. granátovú políciu.^{54a}

Národné rady nech okamžite tvoria orgány Občianskej milície,⁵⁵ ktoré im bezprostredne podliehajú.

Nezávislé súdy musia odsúdiť všetkých vojnových zločincov a zradcov.

6. PKWN deklaruje obnovenie všetkých demokratických práv a slobôd, rovnosť všetkých občanov bez rozdielu rasy, vyznania a národnosti, slobodu politických organizácií aj odborov, tlače i svedomia. Židom musí byť zaistená ich existencia a právne aj faktické zrovnoprávnenie. Demokratické slobody však nemôžu slúžiť nepriateľom demokracie. Fašistické a protinárodné organizácie budú prísne stíhané.

7. Vlastníctvo, ukradnuté Nemcami jednotlivým občanom, roľníkom,

^{54a} „Granátová polícia“ bola vlastne štátna polícia, stojaca v službách nemeckých okupantov. Bola rozpustená dekrétom PKWN z 15. 8. 1944 (pozri ďalej).

⁵⁵ Občianska milícia (Milicja Obywatelska = MO), je dosiaľ v Poľsku existujúci sbor verejnej bezpečnosti, organizovaný samozrejme na iných základoch, ako v r. 1944.

obchodníkom, remeselníkom, drobným a stredným priemyselníkom, inštitúciám aj cirkvi, bude vrátené skutočným vlastníkom. Budú zrušené nemecké zákazy, podlamujúce hospodársku činnosť, obchodný obrat medzi mestom a dedinou.

8. Štát bude podporovať široký rozvoj družstevníctva. Súkromná iniciatíva, napomáhajúca rozvoju hospodárskeho života, bude tiež štátne podporená.

Národný majetok, skoncentrovaný v súčasnej dobe v rukách nemeckého štátu, ako aj jednotlivých nemeckých kapitalistov, a ďalej veľké priemyselné, obchodné, dopravné a bankovné podniky, ako aj lesy, prejdú pod dočasnú štátnu správu. Podľa miery regulácie hospodárskych vzťahov sa uskutoční vrátenie vlastníctva.

9. PKWN pristúpi okamžite na oslobodených územiach k uskutočneniu pozemkovej reformy. Bude vytvorený pozemkový fond, pod ktorý bude spadať všetka pôda nemecká, pôda zradcov národa, ako aj pôda statkárska, pokiaľ prevyšuje 50 ha a v prinavrátených oblastiach, pokiaľ prevyšuje 100 ha. Pôda Nemcov a zradcov bude skonfiškovaná. Statkárska pôda bude prevzatá bez odškodnenia, ale vlastníkom bude zaručené určité materiálne zaopatrenie. Vlastníci, majúci zásluhy v národnooslobodzovacom boji, dostanú vyššie odškodnenie. Pôda — pokiaľ z malej časti nebude začlenená do štátnych vzorových majetkov — bude rozdelená malo-roľníkom, mnohodesným stredným roľníkom, chalupníkom a pôdohospodárskym robotníkom. Nové hospodárstva, či zväčšené hospodárstva nemajú prevyšovať 5 ha na priemerne početnú rodinu.

10. Roľníkom budú zrušené zlodejské okupantské kontingenty. Zaistenie zásobovania však bude jedným z hlavných úkolov. Preto budú roľníci odovzdávať určité kontingenty, nezrovnateľne zmenšené v porovnaní s dosavadnými.

Platy robotníkov a zamestnancov budú zvýšené tak, aby zaručovali existenčné minimum. Bude vybudovaná okamžite sieť orgánov sociálnej starostlivosti pre prípady nemoci, invalidity, nezamestnanosti a staroby. Bude uskutočnené nové pracovné zákonodárstvo, začne sa s odstraňovaním bytovej núdze.

11. Bude započatá výstavba a prestavba školstva na všetkých stupňoch. Zásada všeobecného základného vzdelania bude presne dodržiavaná. Poľská inteligencia, zdecimovaná okupantmi, bude predmetom osobitnej starostlivosti a pozornosti.

12. PKWN sa bude snažiť, aby sa poľskí emigranti mohli čo najrýchlejšie vrátiť do krajiny. Jedine pre agentov hitlerovcov a tých, ktorí zradili Poľsko v septembri 1939, budú hranice Poľska uzavreté.

KRN a PKWN pristúpil okamžite k uskutočňovaniu cieľov a úkolov,

vyhlásených v Manifeste PKWN. V tomto smere sa tiež sústredila všetka ich činnosť.

26. 7. 1944 bola medzi vládou SSSR a PKWN podpísaná dohoda o vzájomných vzťahoch sovietskeho velenia s poľskou administratívou na oslobodenom poľskom území. Význam tejto dohody spočíva predovšetkým v tom, že sovietska vláda ňou uznávala PKWN ako centrálny orgán poľskej správy na oslobodenom území. Toto uznanie PKWN de facto znamenalo súčasne, že bola vylúčená možnosť akéhokoľvek pôsobenia londýnskej emigrantskej vlády a jej delegatúry v krajine a znemožnilo legalizovanie medzitým vytváraného štátneho aparátu delegatúry, ktorý čakal v podzemí.

Aktuálnosť dohody z 26. júla bola podškrtnutá samotným chovaním delegatúry emigrantskej vlády v prvých oslobodených miestach krajiny. Udalosti ukázali, že delegatúra v krajine má svoje pozície, a to nielen v podzemí vybudovanom štátnom aparáte, ale najmä v AK, pod vedením ktorej boli aj niektoré veľmi silné a početné partizánske jednotky, vedené dôstojníkmi z povolania.⁵⁶ Netreba zabúdať ani na všeobecné ťažkosti vojnové, podtrhnuté ešte mimoriadne veľkým zničením Poľska a k tomu ešte značný nacionalizmus, klerikalizmus a protisovietske nálady predovšetkým v radoch maloburžoázie.

Tak sa stalo, že napr. 25. 7. 1944 po oslobodení Lublina sa objavila v meste obvodová delegatúra emigrantskej vlády v čele s delegátom Władysławom Cholewom, členom Mikołaczykovej strany. Moci v meste se ujala polícia s páskami AK na rukávoch, začali úradovať niektoré oddelenia vojvodského úradu a starostovstvo, delegát vlády vydal prvé vyhlášky. No, „kandidátov“ na uchopenie moci bolo viac. Na uliciach Lublina sa objavili patroly s rôznymi inými páskami, včítane pásiek NSZ.

V blízkom Hrubieszowe vytvorila AK zase milíciu (48 ľudí), ktorá obsadila magistrát a menovala aj starostu. Keď do Hrubieszowa prišli zástupci PKWN a vylepovali tam Manifest, AK vyzvala obyvateľstvo k bojkotu PKWN a k tomu, aby sa plne podriadilo londýnskej vláde.⁵⁷

Situácia teda nebola ani zďaleka jednoduchá. Proti PKWN sa bojovalo predovšetkým pod heslom, že ide o orgán nelegálny, že je to „sovietska okupácia“, že začne hnanie do kolchozov a habanie osobného majetku a pod. Zvlášť bojovala reakcia proti mobilizácii do Poľského vojska. AK vydala na oslobodenom území zvláštne prehlásenie, podľa ktorého každý Poľak je síce ochotný bojovať proti Nemcom, ale len pod vedením londýnskej vlády, že mobilizácia prevádzaná PKWN je aktom bezprávnym,

⁵⁶ Išlo hlavne o partizánske jednotky, stiahnuté u Ukrajiny a Bieloruska. Už v tejto dobe začali pôsobiť aj ukrajinské nacionalistické bandy UPA, ktoré boli definitívne potreté až v rokoch 1946—1947.

⁵⁷ Uvádzané údaje sú prevzaté z článku Władysława Góru „Powstanie władzy ludowej“; Nowe Drogi č. 7/1958, str. 10—15.

nelegálnym, že cieľom mobilizácie nie je boj proti Nemcom, ale uskutočňovanie partajných cieľov. Súčasne sa začalo s vraždením vedúcich straníckych a vojenských činiteľov, organizujúcich nové WP.

O to významnejšia bola sovietsko-poľská dohoda, ktorá pomohla do určitej miery situáciu zvládnuť. Aspoň do tej miery, že AK a orgány delegatúry zmizli z otvoreného politického života a stiahli sa do podzemia. Treba, pravda, aj dodať, že AK a delegatúra sa stretla len s pomerne malou podporou. Obyvateľstvo v naprostej väčšine podporovalo PKWN. Samotný PKWN presídlil potom 2. 8. 1944 na dlhší čas do Lublina.

Londýnska reakcia urobila aj pokus o získanie vlády SSSR na svoju stranu. Vláda, ktorá o Sovietskom sväze nechcela po celú dobu vojny ani počuť a za hlavný obsah svojej činnosti považovala protisovietske štvanie, vyslala náhle svojho predsedu Mikolajczyka⁵⁸ do Moskvy, aby dosiahol podporu sovietskej vlády. Mikolajczyk prišiel do Moskvy 31. 7. 1944⁵⁹ s cieľom, získať vládu SSSR pre to, aby ako vláda, majúca na poľskom území vojsko, rozpustila PKWN a KRN a podporovala jedine londýnsku vládu, jej delegatúru a AK. Takéto požiadavky boli vpravde smiešne, pretože odhliadnuc od toho, že vláda práve predtým uznala PKWN a plne s jej činnosťou súhlasila v záujme vlastnom, v záujme poľskom, i v záujme budúceho mierového usporiadania v Európe, znamenalo by akékoľvek zasahovanie do činnosti PKWN a KRN hrubé porušovanie poľskej zvrchovanosti, zasahovanie do vnútorných záležitostí krajiny. Preto tiež maršál Stalin, ktorý mal 3. 8. 1944 s Mikolajczykom rozhovor, odkázal tohoto na nutnosť priameho rokovania so zástupcami PKWN.

V auguste sa potom tiež uskutočnili tri úplne bezvýsledné rozhovory, ktoré sa hlavne týkali

1. otázky hraníc — Mikolajczyk bol proti novej východnej aj západnej hranici, ochotný len k minimálnym ústupkom na východe;

⁵⁸ Stanisław Mikolajczyk sa stal predsedom londýnskej vlády po smrti generála Sikorského. Je príznačné, že Mikolajczyk sa dostal do vlády Sikorského v r. 1941 pod rúškou akéhosi demokrata, keď najväčší fašisti, gen. Sosnkowski a Zaleski z tejto vlády vystúpili na protest proti sovietsko-poľskej dohode z r. 1941 o vytvorení poľských jednotiek v SSSR. Ten istý gen. Sosnkowski, ktorému bol Sikorski príliš „demokratický“ a „prosovietsky“, potom ochotne prijal kreslo ministra obrany vo vláde „demokrata“ Mikolajczyka.

⁵⁹ Nástrojom nátlaku na sovietsku vládu malo byť varšavské povstanie. Vyvolala ho londýnska vláda vo chvíli, ktorá bola vojensky naprosto nevhodná. Posledný mesiac pred povstaním sústredili Nemci do Varšavy mimoriadne silné jednotky. Povstanie nebolo dohodnuté ani so sovietskym velením, naopak, bolo vyvolané bez jeho vedomia a proti nemu. Sovietska armáda síce dosiahla Vislu a obsadila aj varšavské predmestie Pragu na jej pravom brehu. Armáda však mala za sebou veľkú ofenzívu a nebolo možné sústrediť sa na oslobodenie Varšavy. V tomže čase bola sovietska armáda sústredená na ofenzívu v oblasti Kišinev—Jasy, na oslobodenie Rumunska, Bulharska, Juhoslávie a Maďarska. Keď už povstanie začalo, sovieti sa snažili čo najviac pomôcť. Bojov sa zúčastnili aj jednotky Poľského vojska a tisíce komunistov. Vedenie povstania však bolo v rukách zarputilých antikomunistov, v čele s generálom Borom-Komorowskim. Jeho hlavným cieľom bolo zabrániť vstupu sovietskych vojsk a orgánov PKWN do mesta, a na druhej strane dať Mikolajczykovi legitimáciu pre jednanie v Moskve.

2. otázky ústavy — Mikolajczyk trval na nutnosti uznávania platnosti fašistickej ústavy z r. 1935;
3. otázky budúcej vlády — PKWN bol ochotný vytvoriť spoločnú vládu, ale len vládu demokratickú, ktorá by svojím zložením odpovedala situácii v krajine a pomeru síl. Mikolajczyk bol ochotný vymedziť zástupcom PKWN v londýnskej vláde 4 miesta, pričom počítal samozrejme so sebou ako s predsedom vlády. Inými slovami: londýneri mali dostať vo vláde 80 % miest a PKWN len 20 % miest. Neskoršie Mikolajczyk trochu ustúpil a sľúbil tých 20 % miest pre PPR. Za takýchto okolností však aj tak výsledok rozhovorov nemohol byť nijaký. Bolo to podmienené aj tým, že západní spojenci ešte stále nevedeli pochopiť reálny stav vecí a poskytovali londýnskej vláde takú podporu, ktorá túto povzbudzovala k maximálnej opovážlivosti.

Zložitosť situácie, v ktorej západní spojenci uznávali jedine londýnsku vládu a sovietska vláda zase PKWN, nemohla však v podstate vplývať na vlastný obsah činnosti KRN a PKWN na oslobodenom území. Nová poľská štátna moc s veškerým úsilím a energiou pristupovala ku konsolidácii pomerov v krajine, k uskutočňovaniu programu, vyhláseného v Manifeste PKWN.

Na najprednejšom mieste boli práve upravené vzájomné vzťahy, organizácia a právomoc sústavy štátnych orgánov. Rad noriem, vydaných KRN a PKWN v r. 1944 tieto otázky upravil, a to tak na stupni najvyššom, ako aj na stupni miestnom.

Prvým v sérii týchto normatívnych aktov bol zákon KRN z 15. 8. 1944 o dočasnom spôsobe vydávania dekrétov s mocou zákona.⁶⁰ Týmto zákonom sa splnomocňuje PKWN, aby vo všetkých veciach, ktorých úprava podľa ústavy z r. 1921 vyžaduje formu zákona,⁶¹ vydával dekréty s mocou zákona s výnimkou

- a) ratifikácie medzinárodných zmlúv,
- b) vytvorenia Dočasnej vlády,
- c) rozpustenia PKWN (čl. 1, odst. 1).

Zákon stanoví ďalej, že dekréty vydávané s mocou zákona môžu byť vydávané len za týchto podmienok:

1. Dekréty vydávané PKWN musia byť hneď predložené prezídiu KRN k potvrdeniu.
2. Všetky dekréty podpisuje predseda KRN a predseda PKWN.

⁶⁰ Ustawa z dnia 15. sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, Dz. U. R. P. 1944, Nr. 1. poz. 3.

⁶¹ Je zaujímavé, že už 25. 7. 1944 prijala KRN uznesenie, ktorým až do pevné stanoveného termínu 1. 11. 1944 dáva PKWN právo vydávať dekréty s mocou zákona. Toto uznesenie však nebolo publikované v Dzienniku Ustaw a PKWN ani na jeho základe žiadne dekréty nevydal (pozri prácu St. Rozmaryna Polskie Prawo państwowe, Warszawa 1951, str. 254).

3. Všetky dekréty musia byť prezídiom KRN predložené najbližšiemu plenárnemu zasadnutiu KRN a tratia neodkladne platnosť, ak KRN prostou väčšinou hlasov zamietne ich potvrdenie (čl. 1, odst. 2).

Z toho vyplýva, pokiaľ ide o dekréty PKWN, že

a) Zákon splnomocňuje PKWN vydávať dekréty na neobmedzené obdobie, t. j. celé obdobie pôsobenia PKWN. Plné moci nie sú termínované a počíta sa teda s tým, že trvajú tak dlho, kým bude vytvorená Dočasná vláda, o ktorej sa hovorí v Dočasnom štatúte národných rád a v ďalších dokumentoch.⁶²

b) Dekretálna právomoc PKWN nebola postavená nejakým spôsobom proti, ale len vedľa zákonodarnej právomoci KRN; KRN z dekretálnej právomoci PKWN nebola vylúčená, ale naopak, priamo k nej príbratá a) tým, že prezídium KRN muselo dekréty schváliť, čo možno v určitom zmysle považovať za formu akejsi spolupráce pri vydávaní dekrétov;⁶³ b) tým, že KRN ako plénum mohla dekrét zrušiť.

c) Prezídium KRN malo povinnosť predložiť dekrét PKWN plénu KRN k potvrdeniu, ale KRN nemala povinnosť na pléne dekrét prejednať. Z dikcie čl. 1, bod c) zákona vyplýva, že dekrét trafil platnosť jedine v prípade výslovného odmietnutia KRN väčšinou hlasov. Akby sa teda KRN k dekrétu vôbec nevyjadrila, platil by ďalej.

Udelenie dekretálnej právomoci PKWN bolo zákonom priamo označované ako riešenie dočasné. V úvode čl. 1 sa hovorilo, že táto dekretálna právomoc sa PKWN udeľuje „vzhľadom na podmienky priebehu vojny na poľskom území a z toho vznikajúce ťažkosti v činnosti zákonodarných sborov“. Samotný názov zákona hovorí o „dočasnom spôsobe vydávania dekrétov s mocou zákona“.

Pokiaľ ide o sústavu najvyšších štátnych orgánov, mal nesmierny význam ďalší zákon KRN z 11. 9. 1944 o organizácii a pôsobnosti národných rád.^{64/65} Tento zákon mal ústavný charakter.⁶⁶

⁶² V čl. 2. tohoto zákona sa hovorí, že môže byť zmenený len uznesením, prijatým väčšinou hlasov v KRN. Keď bola neskoršie vytvorená Dočasná vláda, dostala právo vydávať dekréty novým zákonom z 3. 1. 1945 (Dz. U. R. P. 1945. Nr. 1. poz. 1.).

⁶³ Na túto skutočnosť správne upozorňuje Andrzej Gwiżdż v článku „Z zagadnień procedury ustawodawczej [O zatwierdzaniu przez Sejm dekretów Rady Państwa]“, Państwo i Prawo č. 10/1957, str. 503. Okrem toho treba upozorniť, že aj po vonkajšej stránke neboli veľké rozdiely medzi dekrétami PKWN a zákonami KRN. Jedny aj druhé podpísavali predsedovia KRN a PKWN.

⁶⁴ Ustawa z dnia 11. września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych, Dz. U. R. P. 1944. Nr. 5. poz. 22. Tento zákon bol trikrát novelizovaný: zákonom z 31. 12. 1944 (Dz. U. R. P. 1944. Nr. 19. poz. 98), zákonom z 6. 5. 1945 (Dz. U. R. P. 1945. Nr. 17. poz. 93), zákonom z 3. 1. 1946 (Dz. U. R. P. 1946. Nr. 3. poz. 19). Konečný text bol uverejnený v jednotnom znení prezidentom KRN 14. 1. 1946 (Dz. U. R. P. 1946. Nr. 3. poz. 28).

⁶⁵ Podobne, ako Dočasný štatút národných rád, týkal sa aj tento zákon celej sústavy národných rád. Vzhľadom na tému práce aj vnútorné členenie tejto časti, vynímam len tie ustanovenia, ktoré sa týkajú KRN. Podrobný rozbor ustanovení, týkajúcich sa miestnych orgánov obsahuje práca, spomínaná v pozn. č. 30.

⁶⁶ Ústavný charakter zákona bol vyjadrený čl. 34 pôvodného znenia (čl. 32 jednot.

Článok 1. zákona charakterizoval všetky stupne národných rád ako „dočasné orgány zákonodarné a samosprávne“⁶⁷ na územiach oslobodených od okupantov“, a to až do toho času, kým bude vytvorená stála politická reprezentácia národa v zmysle zásad ústavy z 17. 3. 1921“.⁶⁸

Počet členov KRN bol stanovený na 444⁶⁹ [čl. 5, § 4 pôvodného znenia], čím bol zdôraznený jednak zastupiteľský charakter KRN, jednak naväzovanie na ústavu z r. 1921, na základe ktorej vydaný volebný zákon z r. 1922 tiež stanovil počet poslancov Sejmu na 444. Bolo stanovené, že KRN sa skladá

- a) z členov KRN, ktorí boli do nej povolaní ešte pred prijatím tohoto zákona,
- b) z predstaviteľov, delegovaných politickými a hospodárskymi organizáciami, centrálnymi združeniami odborovými a družstevnými, pôsobiacimi na poľskom území,
- c) z predstaviteľov vojvodských národných rád a národných rád Varšavy a Lodže, pričom každá vysielala 5 zástupcov,
- d) z predstaviteľov poľských organizácií za hranicami, pokiaľ sa tieto podriadili KRN,
- e) z členov, kooptovaných KRN na návrh prezídia, významných a zaslúžilých predstaviteľov armády, vedy, literatury, umenia a práce s tým, aby počet kooptovaných neprekračoval $\frac{1}{4}$ celkového počtu členov KRN [čl. 4].

Pokiaľ ide o zastúpenie politických organizácií (t. j. politických strán), mali svojich zástupcov do KRN vysielat' na základe vzájomnej dohody medzi ich vedúcimi orgánmi [čl. 5, § 1].

Pokiaľ ide o počet zástupcov odborových a spoločenských organizácií, stanovilo tento v každom konkrétnom prípade Prezídium KRN, berúc do úvahy skutočnú spoločenskú úlohu, vplyv, početnosť a pod. danej organi-

zn.), podľa ktorého zmena zákona sa môže previesť jedine uznesením KRN prijatým kvalifikovanou väčšinou $\frac{2}{3}$ členov za prítomnosti aspoň polovice členov. Naproti tomu čl. 20 stanoví, že k platnosti iných uznesení KRN stačí prítomnosť $\frac{1}{3}$ a súhlas väčšiny prítomných členov. Konkrétne to znamená, že zmena toho zákona vyžadovala (za predpokladu minimálnej účasti a minimálneho počtu hlasov) presne dvakrát toľko hlasov, ako v iných prípadoch.

⁶⁷ Na rozdiel od Dočasného štatútu sa tu užíva pre národné rady termín „samosprávne orgány“. Vychádza sa teda už z dvojkoľajnosti miestnej správy, ako bola zakotvená v dekrétach z 21. 8. 1944 (Dz. U. R. P. 1944. Nr. 2. poz. 8.) a z 23. 11. 1944 (Dz. U. R. P. 1944. Nr. 14. poz. 74); pozri ďalej.

⁶⁸ Podľa novely z 3. 1. 1946 znel čl. 1. takto: „Až do doby vytvorenia stálej politickej reprezentácie národa v zmysle zásad ústavy zo dňa 17. 3. 1921, je orgánom národa v oblasti zákonodarstva, ako aj kontroly nad vládou a v oblasti dozoru nad národnými radami Zemská národná rada. — Ako orgány plánovania verejnej činnosti, ako aj kontroly nad vládnymi aj samosprávnymi výkonnými orgánmi pôsobia obecné, mestské, okresné a vojvodské národné rady“.

⁶⁹ Tento počet členov bol dosahovaný až postupne. Napríklad ešte na 7. zasadnutí KRN bolo 3. 5. 1945 schválených nových 100 členov, delegovaných politickými stranami a národnými radami a 4. 5. 1945 bolo schválených ďalších 10 členov (Spraw. stenogr. VII. pos. KRN, lam 12—14).

zácie, pričom sa malo dbať na to, aby boli zastúpené odborové organizácie robotníkov a zamestnancov, organizácie a odborové združenia pracujúcej inteligencie, organizácie remeselnícke i roľnícke, ústredia aj združenia družstevné, organizácie a združenia priemyselné a obchodné, inštitúcie kultúrne a osvetové, spolky sociálnej starostlivosti a organizácie mládeže (čl. 5, § 2).⁷⁰

Ako podmienka pre to, aby niekto mohol byť delegátom organizácie, vymenovanej v čl. 4, bolo stanovené, že takáto osoba sa musela zúčastniť ozbrojeného boja s okupantmi, alebo civilnej akcie sebaobrany a odporu včítane akcií propagačných, alebo, že sa takáto osoba aktívne zúčastňuje výstavby poľskej štátnosti v oblasti politickej, spoločenskej, hospodárskej či kultúrnej. Ďalšou podmienkou bolo, že takáto osoba musela dovŕšiť 21. rok svojho života (čl. 7, § 1). Bolo výslovne zdôraznené, že delegátmi nemôžu byť osoby, ktoré kolaborovali s okupantmi, alebo sa zúčastnili bratrovražedného boja s demokratickými organizáciami, bojujúcimi za slobodu (čl. 7, § 2).

Členovia KRN dostali právo užívať titul „poslanec KRN“ (čl. 10). Bolo zdôraznené, že čl. 21 a 22 ústavy z r. 1921 platia aj pre poslancov KRN (čl. 11)⁷¹ a že poslanci KRN majú právo bezplatne užívať štátne komunikácie na celom štátnom území (čl. 12).

Podľa čl. 13, § 2 volila KRN zo svojho stredy päťčlenné Prezídium, ktorého členmi z titulu svojej funkcie boli predseda KRN, jeho námestník a najvyšší veliteľ Poľského vojska. Na predsedu a miestopredsedov KRN sa vzťahovali všetky ustanovenia ústavy z r. 1921, týkajúce sa maršálka a vicemaršáľkov Sejmu (čl. 14).⁷²

Pomocným orgánom KRN sa stalo Prezidiálne byro (čl. 15, § 1). Jeho

⁷⁰ Pôvodný čl. 5, § 3. stanovil, že celkový počet zástupcov odborových a spoločenských organizácií vymenovaných v čl. 5, § 2., nemôže prevyšovať 1/5 celkového počtu členov KRN. Toto ustanovenie bolo zrušené novelou z 3. 1. 1946.

⁷¹ Čl. 21, ústavy z r. 1921 sa týkal imunity a indemnity poslancov. Čl. 22 pojednával o hospodárskych vzťahoch poslancov s vládou a o zákaze, prijímať od vlády vyznamenania okrem vojenských a pod. Čl. 20, zakotvujúci v ústave z r. 1921 zákaz imperatívneho mandátu, bol zrušený. Ustanovenie čl. 11. tohoto zákona, odvolávajúceho sa na čl. 21 ústavy ovšem neznamena, že by bol poslanec KRN býval neodpovedný. To už vyplýva u uvedeného vzťahu k imperatívne mandátu. Navyiac zákon v čl. 18 § 3 a § 4 stanovil, že poslanec, ktorý sa bez omluvy nezúčastní dvoch zasadnutí, bude prezídiom zbavený mandátu a ďalej, že každej národnej rade (teda včítane KRN) príslúcha právo pozastaviť výkon poslaneckých práv jednotlivého poslanca a to prostou väčšinou hlasov a že dvojtreťinovou väčšinou hlasov môže dokonca poslanca zbaviť mandátu. V tom prípade mal orgán (organizácia), ktorý poslanca (delegáta) vyslal, poslať za neho iného delegáta.

⁷² Zákonom zo dňa 6. 5. 1945 bolo stanovené, že Prezídium KRN sa skladá z 5 až 7 osôb a že členmi sa stávajú: predseda KRN (prezident KRN), dvaja námestníci, najvyšší veliteľ WP a členovia. Novela pridala k čl. 13 ďalší § 3, podľa ktorého členovia Prezídia KRN nemôžu súčasne vykonávať žiadnu funkciu v štátnej či samosprávnej administratíve a preto členovia vlády nemohli byť členmi Prezídia KRN. Toto ustanovenie sa však nevzťahovalo na najvyššieho veliteľa WP. Preto bol minister národnej obrany ako najvyšší veliteľ WP členom Prezídia KRN (Pozri: spraw. stenogr. VII. pos. KRN, lam 288).

organizácia a pôsobnosť mala byť určená samostatným aktom Prezídia KRN (čl. 15, § 2).

Až do vytvorenia Najvyššej kontrolnej komory, zakotvanej v ústave z r. 1921, bolo všetkými kompetenciami Najvyššej kontrolnej komory poverené Prezídium KRN. Toto vykonávalo tieto kompetencie pomocou špeciálneho Byra kontroly pri Prezídiu KRN (čl. 16, § 1).

KRN sa mala schádzať na zasadnutia obligatórne najmenej raz za kvartál (čl. 18, § 1).⁷³ Okrem toho sa mohla schádzať na základe rozhodnutia Prezídia KRN, prijatého buď z vlastnej jeho iniciatívy, alebo na žiadosť $\frac{1}{4}$ členov (čl. 18, § 2). Aby sa KRN mohla právoplatne uznávať, bola nutná prítomnosť aspoň $\frac{1}{3}$ celkového počtu poslancov a uznesenie bolo platné, ak zaň hlasovala väčšina prítomných.

Právomoc KRN bola vymedzená takto:

1. Zákonodarná právomoc podľa čl. 26, § 1, bod 1 vo všetkých záležitostiach, ktoré vyžadovali podľa ústavy z r. 1921 formu zákona, stanovenie početného stavu vojska zákonom (bod 3), schvaľovanie cestou zákona základných aktov hospodárskych (bod 6), uzavieranie hospodárskych zmlúv a zmlúv colných, zafazujúcich štát finančne (bod 7), schvaľovanie cestou zákona najdôležitejších aktov politických, najmä vypovedanie vojny a uzavieranie mieru a prímeria, vyhlásenie výnimočného stavu a stavu vojnového, uzavieranie medzinárodných zmlúv, majúcich za následok zavedenie právnych predpisov stanoviacich občanom nové povinnosti, či meniace hranice štátu, vyhlásenie amnestie (čl. 8),⁷⁴ schvaľovanie cestou zákona štátneho rozpočtu (čl. 19, čl. 26 § 1 bod 2). Vcelku teda mala KRN zákonodarnú právomoc vo všetkých záležitostiach, hoc aj zákonom nemenovných a výslovne v tých, v ktorých už ústava z r. 1921 priamo vyžadovala formu zákona.

2. Menovanie a odvolávanie výkonných orgánov, menovite PKWN (ako výlučná právomoc podľa čl. 1, zákona z 15. 8. 1944), rozpúšťanie PKWN (podľa toho samého ustanovenia), menovanie Dočasnej vlády v príslušnej chvíli (čl. 27 tohoto zákona a čl. 1 zákona z 15. 8. 1944), menovanie a odvolávanie najvyššieho velenia Poľského vojska (čl. 26 § 1 bod 5), kontrola činnosti všetkých výkonných orgánov z hľadiska zhody ich činnosti so zákonmi, účelnosti, zhody so schválenými plánmi aj štátnou politikou (čl. 26 § 1 bod 4).

3. Zvrchovanosť a dozor nad všetkými národnými radami, udávanie línie

⁷³ Táto zásada nebola potom presne dodržaná. V r. 1944 sa síce konalo 6 zasadnutí, ale v r. 1945 len 3 zasadnutia: VII. zasadnutie trvalo 3. 4. 5. mája 1945, VIII. zasadnutie 21. 22. 23. júla 1945 a IX. zasadnutia 29. 30. 31. 12. 1945 a pokračovalo 2. a 3. 1. 1946 (pozri príslušné tesnopisecké záznamy). Konkrétne to znamená, že za celý rok 1945 až do posledného, XI. zasadnutia v dňoch 20.—23. 9. 1946, sa konalo len 5 zasadnutí, zatiaľ čo podľa zákona sa ich malo konať sedem.

⁷⁴ Ide v podstate o prevzatie čl. 5, 6, 49 ods. 2, 47 ods. 3, 124 a iných z ústavy r. 1921.

a smeru ich činnosti (čl. 21 § 1), právo rozpustiť ktorúkoľvek národnú radu (čl. 21 § 2), právo rušiť v prípade nutnosti ktorúkoľvek uznesenie každej národnej rady (čl. 23). Ďalej dostala KRN právo vymedziť miestnym národným radám vlastný okruh zákonodarstva v zmysle čl. 3 odst. 4 ústavy z r. 1921, teda najmä v oblasti administratívnej, kultúrnej a hospodárskej.⁷⁵

4. Vytváranie vlastných orgánov, ako je Prezídium, Prezidiálne byro, Byro kontroly a pod., podľa príslušných ustanovení zákona (čl. 21, 23 a pod.).

5. Potvrdzovanie členstva v KRN (čl. 1 Rokovacieho poriadku KRN z 6. 5. 19. 45), kooptovanie členov, zbavovanie členov mandátu (čl. 19 § 2, čl. 4 § 5 a pod.).

6. Iné právomoci, vyplývajúce zo zákona (napr. zmena tohoto zákona podľa čl. 32 jednotného znenia, potvrdzovanie či odmietnutie potvrdenia dekrétom PKWN podľa čl. 1 bod c) zákona z 15. 8. 1944 a pod.).

Podľa novely z 31. 12. 1944 mohlo Prezídium KRN vykonávať medzi zasadnutiami KRN všetky jeho právomoci, vymenované v čl. 21 §§ 1 a 2, čl. 23, čl. 25, čl. 26 § 1 body 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 a čl. 29 § 2). Z uvedeného vyplýva, že Prezídium nemohlo za žiadnych okolností vydávať zákonodarné akty, schvaľovať miesto KRN dekréty PKWN, vytvárať či meniť alebo rušiť orgány KRN, kooptovať a zbavovať mandátu členov KRN.

Zákon neobsahoval žiadne ustanovenie, podľa ktorého by KRN mohla byť rozpustená Prezidiom, či vlastným uznesením. Podľa čl. 33 pôvodného znenia „Vo chvíli, keď budú vykonané všeobecné voľby do parlamentných sborov“⁷⁶ na základe ústavy z 7. 3. 1921, podlieha automatickému rozpusteniu.“ Podľa § 2 tohože čl. 33 (čl. 31 jednotného znenia) vykonáva funkcie KRN v období medzi voľbami nového zastupiteľského orgánu a jeho konštituovaním sa, Prezídium KRN.⁷⁷

Zákon o organizácii a pôsobnosti národných rád z 11. 9. 1944 znamenal významný krok vpred vo vytváraní sa socialistickej zastupiteľskej sústavy. Zákon len podtrhol nové momenty, zakotvené už v Dočasnom štatúte. Tým však, že už bol omnoho podrobnejší, že omnoho výraznejšie vymedzoval organizáciu, činnosť, právomoc a vzťah KRN k ostatným štátnym orgánom, len podtrhol charakter KRN ako ľudového parlamentu. Využívanie

⁷⁵ V ústavnej praxi sa podobný prípad za celé obdobie činnosti KRN ani raz nevyšiel.

⁷⁶ Text, užívajúci množného čísla „parlamentných sborov“ ukazuje na to, že v tejto dobe nebolo asi ešte definitívne zaujaté stanovisko k otázke jednokomorovosti budúceho parlamentu. Naproti tomu novela z 3. 1. 1946, ktorá podáva nové znenie pôvodného čl. 33 (čl. 31 jedn. zn.), hovorí už len o „národnom zastupiteľstve“. Podľa nového znenia má byť KRN rozpustená vo chvíli voľby „z moci práva“ a nie „automaticky“.

⁷⁷ Fakticky Prezídium KRN vykonávalo tieto právomoci v dobe od 19. 1. 1947, kedy bol zvolený Zákonodarný Sejm, do 4. 2. 1947, kedy sa tento konštituoval na svojom prvom zasadnutí.

a naväzovanie na ústavu z r. 1921 v celom rade ustanovení tohoto zákona malo svoj značný význam politický (medzinárodne aj vnútropoliticky) aj právny z hľadiska právnej kontinuity.

Ďalším zákonom, ktorý bezprostredne určoval organizáciu a právomoc najvyšších štátnych orgánov, bol zákon z 11. 9. 1944 o kompetencii predsedu⁷⁸ KRN.⁷⁹

Naväzujúc na čl. 14 zákona o organizácii a činnosti národných rád, podľa ktorého sa na predsedu a miestopredsedov KRN vzťahujú všetky ustanovenia ústavy z r. 1921, týkajúce sa maršálka a vicemaršáľkov Sejmu, konštatuje znovu čl. 1 tohoto zákona, že predsedovi KRN prislúchajú všetky právomoci maršálka Sejmu. Naväzujúc na čl. 40 ústavy z r. 1921 zákon v čl. 2 ustanovoval, že „pretože úrad prezidenta Poľskej republiky je uprázdnený, zastupuje ho predseda KRN“.

Predseda KRN tak podľa tohoto zákona

- a) podpísoval zákony spolu s odpovednými členmi PKWN a nariaďoval ich vyhlásenie v Dzienniku Ustaw; k výkonu zákonov mohol predseda KRN vydávať sám prevádzacie nariadenia a príkazy;
- b) bol zvrchovaným orgánom nad ozbrojenými silami; túto zvrchovanosť uskutočňoval cez najvyššie velenie WP;
- c) vykonával právo milosti;
- d) reprezentoval štát navonok, prijímal a vysielal (poveroval) diplomatických zástupcov;
- e) uzavieral medzinárodné zmluvy;
- f) menoval sudcov, pokiaľ zákon nestanovil niečo iné;
- g) udeľoval rady a vyznamenania, pokiaľ zákon nestanovil inakšie.

Aj keď predseda KRN vykonával funkcie, prislúchajúce prezidentovi republiky podľa ústavy z r. 1921, nevykonával všetky tieto funkcie. Niektoré z právomocí prezidenta, vymedzených v ústave z r. 1921, vykonávalo prezídium KRN ako kolegiálny celok (napr. zvolávanie zasadnutí KRN, udeľovanie niektorých radov a vyznamenaní), niektoré prešli na plénum KRN (napr. menovanie a odvolávanie výkonných orgánov, ako aj PKWN a v budúcnosti Dočasnej vlády ap.). Pravda, tieto právomoci neboli vyňaté z akéhokoľvek pôsobenia prezidenta KRN, pretože tento bol súčasne predsedom Prezídia KRN a predsedom KRN, t. j. všetky tieto bývalé právomoci prezidenta republiky, aj keď prešli do kompetencie iných orgánov, uskutočňovali tieto orgány za aktívnej spoluúčasti prezidenta KRN.

Medzi normy, týkajúce sa organizácie, právomoci a činnosti KRN, jej

⁷⁸ Zákomom z 31. 12. 1944 (Dz. U. R. P. 1944. Nr. 19. poz. 97) bol zákon, podobne, ako všetky iné normy, kde sa užíval termín „predseda KRN“, novelizovaný v tom zmysle, že predseda KRN dostal titul „prezident KRN“. Preto tiež tento zákon je zákonom o kompetencii „prezidenta KRN“.

⁷⁹ Ustawa z dnia 11. września 1944 r. o kompetencjach Prezydenta Krajowej Rady Narodowej. Dz. U. R. P. 1944. Nr. 5. poz. 23, Dz. U. R. P. 1944, Nr. 19. poz. 97.

prezídia a prezidenta KRN, patria ešte dve normy, vydané KRN, hoc aj v neskoršej dobe, a to konkrétne

a) Rokovací poriadok KRN, schválený 6. 5. 1945⁸⁰

b) Zákon o práve odvolávať poslancov KRN z 23. 7. 1945.⁸¹

Rokovací poriadok KRN mal právnu formu uznesenia KRN.⁸² V svojich ustanoveniach zakotvoval všetky základné otázky, ktorých presná regulácia bola nutná z hľadiska správneho chodu práce KRN.⁸³

Po čl. 1, zakotvujúcom všeobecné predpisy (potvrdzovanie poslanec-kých mandátov v KRN, zánik mandátu, právo prezidenta KRN podávať záväzný výklad rokovacieho poriadku a pod.) nasleduje čl. 2, zakotvujúci práva a povinnosti poslancov. V čl. 3 pojednávajúcom o predmete rokovania KRN sa zakotvuje zásada trojnásobného čítania návrhu zákonov, tzv. „skrátенý postup“, zásada, že iniciatívny návrh musí byť podpísaný najmenej 10 poslancami, stanoví sa predpisy, týkajúce sa tzv. „súrnych návrhov“ a stanoví sa podmienky interpelácie vlády (písomne, nutnosť odpovede do 14 dní, možnosť prejednať vec v plénu a pod.). Čl. 4 pojednáva o plenárnych schôdzach KRN (o dennom poriadku, spôsobe prenášania prejavov, hlasovaní a pod.). Čl. 5 pojednáva o predpisoch disciplinárnych a čl. 6 o komisiách. Komisie mali mať 5—15 členov⁸⁴ a bolo ich vytvorených

⁸⁰ Regulamin obrad Krajowej Rady Narodowej, uchwalony na VII plenarnym posiedzeniu Krajowej Rady Narodowej w dniu 6. maja 1945, „Konstytucja i podstawowe akty ustawodawcze PRL”. Warszawa 1958, str. 92—109 (Monitor Polski Nr. 4.).

⁸¹ Ustawa z dnia 23. lipca 1945 o prawie odwoływania posłów do Krajowej Rady Narodowej, Dz. U. R. P. 1945. Nr. 30, poz. 178.

⁸² Všetky rokovacie poriadky poľských najvyšších zastupiteľských orgánov, počnúc týmto rokovacím poriadkom, majú formu uznesenia a nie formu zákona. Táto forma rokovacieho poriadku býva aj teoreticky odôvodňovaná — pozri napr. Andrzej Burda, „Niektóre zagadnienia regulaminu sejmowego w Polsce Ludowej”, Państwo i Prawo č. 6/1957, str. 1031—1052.

⁸³ Napriek tomu, že táto práca pojednáva o najvyšších štátnych orgánoch Poľska a menovite o postavení najvyššieho zastupiteľského orgánu v sústave najvyšších štátnych orgánov, nepovažuje za nutné uviesť podrobný rozbor tohoto rokovacieho poriadku. O to skôr, že rozbor je možný jedine na základe súčasného rozboru parlamentnej praxe. Takýto rozbor je z hľadiska práce neúnosný. Ako ukazujú stenografické záznamy z rokovania KRN, boli rokovania KRN za celú dobu jej činnosti vedené formou, ktorá bola predovšetkým ovplyvnená postavením reakcie v KRN. Z toho dôvodu — napriek tomu, že v iných súvislostiach vidíme jasne v KRN základný orgán rodiacej sa ľudovej — socialistickej — zastupiteľskej sústavy — nie je prax jednaní (a tým uplatňovania rokovacieho poriadku) nijako zvlášť zaujímavá z hľadiska rozvoja socialistickej zastupiteľskej sústavy a to ani po stránke praktickej, ani po stránke teoretickej. V KRN mali významné miesto veľmi dlhé slovné potyčky, rôzne demagogické výpady a iné javy, typické pre prácu buržoázných parlamentov. Takýmto javom prirodzene rokovací poriadok nemohol zabrániť, pretože nesúviseli s formálne-právnou stránkou regulovania rokovania KRN, ale s jej triedne-politickým zložením.

⁸⁴ V KRN sa podľa tohoto rokovacieho poriadku stanovil maximálny počet členov komisie na 15. Na VI. zasadnutí KRN 3. 1. 1945 (teda ešte pred prijatím rokovacieho poriadku), kde sa volili komisie, vznikol okolo tejto otázky spor v súvislosti s príliš početnými návrhmi na obsadenie komisie osvetu. Na zasadnutí bolo konečne rozhodnuté, že maximálny počet členov jednej komisie môže byť 13. Súčasne vznikla tiež otázka, či môže byť členom komisie minister. Bolo rozhodnuté, že môže v tom prípade, keď je súčasne poslancom, že však nemôže byť členom komisie, ktorá odpovedá jeho rezortu (Spraw. stenogr. VII. pos. plen. KRN 3. 1. 1945).

celkom 12.⁸⁵ Bolo stanovené, že môžu byť vytvorené aj komisie mimoriadne⁸⁶ a zásady organizácie a práce komisií. Záverečný čl. 7 pojednával o zvláštnom orgáne, tzv. Čestnom súde, ktorý mal riešiť spory medzi poslancami.

Rokovací poriadok nezakotvoval ešte celý rad inštitúcií, ktoré boli neskoršie zakotvené v rokovacích poriadkoch neskorších zákonodarných sborov. Bol však dobrým organizačne-právnym základom parlamentnej práce KRN. Podľa uznesenia Zákonodarného Sejmu z 8. 12. 1947⁸⁷ platil tento rokovací poriadok tiež ako rokovací poriadok Zákonodarného Sejmu až do schválenia nového rokovacieho poriadku.⁸⁸

Zákon o práve odvolávať poslancov KRN, prijatý 23. 7. 1945, doplňoval zákon o organizácii a pôsobnosti národných rád, pravda novelizoval tento zákon tak, ako ostatné spomínané tri zákony. Išlo v tomto prípade v podstate o prvú úpravu spôsobu odvolania, ktorá bola až do toho času upravená len čiastočne.⁸⁹

Podľa tohoto zákona mohli organizácie, združenia, aj miestne národné rady, ktoré poslanca do KRN delegovali, podať Prezídium KRN riadne odôvodnený návrh na odvolanie, či zbavenie poslanca nimi delegovaného mandátu (čl. 1, odst. 1). Odvolanie sa uskutočnilo uznesením Prezídia KRN (čl. 1. od. 2). Toto uznesenie muselo byť KRN na najbližšej schôdzke predložené (čl. 2).

Prvé obdobie výstavby sústavy najvyšších štátnych orgánov bolo v podstate zakončené vydaním zákona o vytvorení Dočasnej vlády Poľskej republiky⁹⁰ z 31. 12. 1944.⁹¹

⁸⁵ Rokovací poriadok stanovil vytvorenie týchto 12 stálych komisií: rozpočtovo-finančnej, dopravy, práce a sociálnej starostlivosti, zdravotníctva, kultúrne-osvetovej, právnej, priemyselne-obchodnej, poľnohospodárskej, zahraničnej, pre otázky rokovacieho poriadku, administratívnej a konečne pre otázky výstavby krajiny. Pred prijatím rokovacieho poriadku bolo na VI. zasadnutí volených 11 komisií (v podstate až na maličkosti) rovnakých aj v názvoch, ale neexistovala samostatná komisia zdravotnícka, len spoločná komisia pre otázky zdravotníctva, práce a sociálnej starostlivosti (Pozri: Spraw. stenogr. VI. plen. pos. KRN 3. 1. 1945).

⁸⁶ Tak bola napr. na základe tohoto ustanovenia vytvorená v Zákonodarnom Sejme osobitná komisia pre prípravu rokovacieho poriadku SU (Spraw. stenogr. 2. pos. SU 5. 2. 1947).

⁸⁷ Regulamin Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej uchwalony 25. czerwca 1948 (Druki sejmowe Nr. 343, Nr. 523, Nr. 528, Nr. 883).

⁸⁸ Spraw. stenogr. 4. pos. SU 8. 2. 1947, lam 15.

⁸⁹ Podľa čl. 18, §§ 3. a 4. zákona o organizácii a pôsobnosti národných rád mohol byť poslanec zbavený mandátu len v prípade neospravedlnenej absencie na schôdzkach dvakrát za sebou (zbavovalo prezídium), alebo, ak sa na tom uzniesla KRN na plenárnom zasadnutí dvojtretinovou väčšinou prítomných.

⁹⁰ Ustawa z dnia 31. grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. R. P. 1944, Nr. 19, poz. 99.

⁹¹ Zákon bol prijatý na VI. zasadnutí KRN (pozri: spraw. stenogr. VI. ses. KRN 31. 12. 1944, lam 41–42). V ten samý deň bol prijatý tiež zákon, ktorým predseda KRN dostáva titul „prezidenta“ (spraw. stenogr. VI. ses. KRN 31. 12. 1944, lam 64) a zákon o zmenách zákona o organizácii a pôsobnosti národných rád (spraw. stenogr. VI. ses. KRN 31.

Tento zákon, vydaný na základe čl. 27 zákona o organizácii a pôsobnosti národných rád, v úvodnom čl. 1 hovoril o tom, že „KRN prikláňajúc sa k všeobecným žiadostiam poľskej spoločnosti,⁹² vyjadreným v masových uzneseniach, rezolúciach a výzvach spoločenských, politických i odborových organizácií, zhromaždení v závodoch, roľníkov, inteligencie i mládeže, ako aj sjazdov a kongresov: družstevného, roľníckeho, odborových sväzov i jednotlivých politických strán — vytvára — namiesto — zákonom z 21. 7. 1944 (Dz. U. R. P. Nr. 1. poz. 1) vytvoreného Poľského výboru národného oslobodenia — Dočasnú vládu Poľskej republiky, opretú o program činnosti, vyjadrený v júlovom Manífeste PKWN“.

Podľa čl. 2 ods. 1 sa Dočasná vláda skladala z predsedu, dvoch miestopredsedov a 15 ministrov, stojacich na čele ministerstiev národnej obrany, zahraničných vecí, verejnej správy, verejnej bezpečnosti, štátneho pokladu (financií), osvety, práce, sociálnej starostlivosti, zdravotníctva, pôdohospodárstva a zemedelskej reformy, dopravy, priemyslu, zásobovania a obchodu, pôšt a telegrafov, spravodlivosti, kultúry a umenia, ako aj informácií a propagandy.⁹³

Predsedu Rady ministrov a ministrov menoval podľa zákona prezident KRN spôsobom stanoveným čl. 45 ústavy z r. 1921 (čl. 2, odst. 2).

Zákonom z 3. 1. 1945 o spôsobe vydávanie dekrétov s mocou zákona⁹⁴ sa potom na Dočasnú vládu preniesli dekretálne právomoci, dané PKWN zákonom z 15. 8. 1944.

Vytvorenie Dočasnej vlády bolo aktom nesmierneho vnútropolitického, aj medzinárodného dosahu. 4. 1. 1945 prijalo Prezídium Nejvyššieho sovietu Sovietskeho sväzu rozhodnutie uznať Dočasnú vládu Poľskej republiky a nadviazať s ňou normálne diplomatické styky. Krátko nato uznalo Dočasnou vládu aj Československo a neskôršie ďalšie štáty, včítane Francúzska a Itálie. Ostatné západne mocnosti Dočasnú vládu zatiaľ neuznávali.

12. 1944, tam 65—66). Hneď na tomto zasadnutí bolo dané KRN na vedomie zloženie vlády, zostavenej premiérom a menovanej prezidentom KRN. Na ďalšej schôdzke 2. 1. 1945 vypočula KRN exposé predsedu Dočasnej vlády (spraw. stenogr. VI. ses. KRN 2. 1. 1945, tam 73 a ďalšie), na druhý deň bol schválený zákon o dekretálnej právomoci vlády, pričom nutnosť tohoto bola odôvodnená mimoriadnosťou doby (spraw. stenogr. VI. ses. KRN 3. 1. 1945, tam 162).

⁹² Počet ministerstiev v podstate odpovedal počtu dosavadných 13 rezortov PKWN. V zákone o PKWN bolo síce pôvodne vytvorených 13 rezortov, ale v ďalšom z dvoch rezortov (národného hospodárstva a financií, ako aj dopravy, pôšt a telegrafov) vzniklo 5 nových rezortov: priemyslu, štátneho pokladu (financií); zásobovania a obchodu; dopravy; pôšt a telegrafov. Takto existovalo 16 rezortov. Jeden z nich pre vojnové odškodnenie (bol zrušený a zmenený v samostatný ústredný úrad (Byro vojnových odškodnení). Takto vo chvíli vytvorenia Dočasnej vlády existovalo presne tých 15 rezortov, z ktorých vznikli ministerstvá. V ďalšom vývoji vzniklo v r. 1945 samostatné ministerstvo práce a sociálnej starostlivosti a ministerstvo prinavrátených krajov. V r. 1946 vzniklo ministerstvo plavby a vnútorného obchodu, takže celkový počet ministerstiev v dobe KRN bol 19.

⁹³ Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 3. stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekrétów z mocą ustawy (Dz. U. R. P. 1945. Nr. 1. poz. 1.).

Naopak, aj keď situácia bola pre londýnsku vládu už viac-menej beznádejná, predsa sa len robili pokusy jej pozície zachrániť.⁹⁴

Po niekoľkomesačných márných pokusoch zasiahnuť nejako do vnútorných záležitostí krajiny a zabrániť ďalšej konzolidácii ľudovej moci boli však západné mocnosti prinútené pred silou faktov ustúpiť. Na Krymskej konferencii vo februári 1945 došlo k dohode veľmocí, podľa ktorej USA a Veľká Británia sa zaviazali uznať Dočasnú vládu Poľskej republiky sídliacu v Lubline a nadviazať s ňou diplomatické styky, ak táto vláda bude vybudovaná na „širšom demokratickom základe“, t. j. priberie do svojho zloženia niektorých predstaviteľov londýnskej vlády.

V júli 1945 došlo k takémuto rozšíreniu Dočasnej vlády. Jej členmi sa stali niektorí predstavitelia londýnskej vlády a skupín a strán ňou reprezentovaných. Mikolajczyk sa stal námestkom predsedu vlády. Tak vznikla tzv. Dočasná „vláda národnej jednoty“, ktorá bola tiež uznaná vládami Veľkej Británie a USA a po nich i radom ďalších štátov.⁹⁵ Na Postupimskej konferencii bolo v záverečnej dohode konštatované, že „nadviazanie diplomatických vzťahov medzi Dočasnou poľskou vládou a vládami Veľkej Británie a USA malo za následok zrušenie ich uznania bývalej poľskej vlády v Londýne, ktorá viacej neexistuje“.⁹⁶ Tým bola aj táto otázka definitívne vyriešená.

Koncom roku 1944 bola teda v Poľsku dokončená výstavba sústavy najvyšších štátnych orgánov po stránke organizačno-právnej a v polovici r. 1945 tiež po stránke politickej. Toto dokončenie treba prirodzene chápať nie v zmysle nemennosti, ale v zmysle toho, že

- a) základné normy, upravujúce organizáciu, pôsobnosť a vzájomné vzťahy všetkých najvyšších štátnych orgánov medzi sebou a aj k iným štátnym orgánom, boli v podstate zákonne zakotvené v tej forme, v akej trvali až do zvolenia Zákonodarného Sejmu (samozrejme s prihliadnutím

⁹⁴ Ešte v októbri 1944 bol urobený veľmi vážny pokus prinútiť Sovietsky sväz, aby zasiahol do vnútorných poľských záležitostí a aby bola nejakým spôsobom uvoľnená cesta londýnskej vlády do Poľska. Do Moskvy pricestoval znovu Mikolajczyk, tentoraz v doprovode britského ministerského predsedu Churchilla a ministra zahraničných vecí Edena. Ale aj tento pokus sa ukázal byť zbytočným.

V dôsledku toho vznikli aj medzi londýnskymi emigrantmi rozhorčené rozpory, výsledkom ktorých bola výmena ministerských predsedov. Mikolajczyka nahradil 30. 11. 1944 bývalý člen PPS, známy fašista Tomasz Arciszewski. Prakticky sa koncom r. 1944 začínala londýnska poľská vláda rozpadávať a jej trošku reálne založení členovia sa začali orientovať na nejakú formu návratu do vlasti.

⁹⁵ Právne bola Dočasná „vláda národnej jednoty“ nie nejakou novou vládou, ale doplnenou vládou dosavádnou. Preto tiež nebola vydaná žiadna nová norma, ktorá by sa jej týkala. Samotný názov „vláda národnej jednoty“, nebol termínom právnym, ale len politickým. Šlo len o osobné doplnenie Dočasnej vlády. Z toho dôvodu v žiadnej norme termín „vláda národnej jednoty“ nenachádzame a štáty, ktoré predtým uznali Dočasnú vládu, neuznávali ju znovu.

⁹⁶ Günter Albrecht, „Zum Staatsaufbau der Deutschen Demokratischen Republik, Berlin 1954, str. 52 („Das Potsdamer Abkommen“).

k dielčím zmenám, ktoré boli vykonané a ktoré napr. trikrát novelizovali zákon o národných radách);

- b) politické zloženie týchto najvyšších štátnych orgánov bolo v podstate až do januárových volieb v r. 1947 ustálené a tak isto boli ustálené a normalizované medzinárodne-politické vzťahy týchto orgánov.

Pritom treba znovu zdôrazniť, že v zmysle všetkých noriem, ktoré sústavu najvyšších štátnych orgánov zakotvovali, šlo len o dočasnú sústavu najvyšších štátnych orgánov. Dočasnosť je teda charakteristická pre celé obdobie, ktoré nazývame obdobím KRN.

Sústava najvyšších orgánov Poľskej republiky vznikla revolučnou cestou. Táto revolučná cesta bola v daných podmienkach jedinou možnou cestou uskutočňovania najvlastnejších národných záujmov politicko-spoločenských a bola jedinou možnou formou obnovenia ústavnosti, pošliapanej nástupom fašizmu v r. 1926, ústavou z r. 1935 a zničením samostatného poľského štátu hitlerovskou okupáciou.

Aj keď teda KRN a orgány ňou vytvorené nevznikajú formou, predvídanou jedine ústavou z r. 1921, jedná sa o orgán plne legálny nielen v zmysle uskutočňovania práva revolúcie, ale aj v zmysle obnovenia nelegálne porušenej ústavnosti a poľskej štátnosti. Preto tiež KRN označuje Manifest PKWN za „jediný legálny zdroj moci“, kým londýnsku vládu, formálne pokračujúcu v činnosti vlád predseptembrových, označuje Manifest za vládu „nelegálnu“, t. j. takú, ktorá je samozvaná v zmysle samozvanosti ústavy z r. 1935. V tejto súvislosti tiež vyniká politická a právna nutnosť zdôrazňovania platnosti ústavy z r. 1921 a priame naväzovanie a odkazovanie na ustanovenia tejto ústavy v celom rade noriem vydaných KRN a PKWN.

Otázka naväzovania na tú či onú ústavu bola teda otázkou z hľadiska politického aj štátneprávneho základnou. Uznanie platnosti ústavy z r. 1935 by znamenalo nielen uznanie fašistickej, vnútenej a záujmom ľudu naprosto odporujúcej ústavy, nestálo by teda len v rozpore so základnými politickými snahami, túžbami a cieľmi ľudu a jeho boja v dobe okupácie. Uznanie tejto ústavy by tak či onak znamenalo uznanie legálnosti londýnskej vlády, ktorá na jej základe pôsobila. Bolo teda v najvlastnejšom záujme nielen politickom, ale aj štátneprávnom a medzinárodneprávnom, aby fakt nelegálnosti samotnej ústavy z r. 1935 bol neustále zdôrazňovaný.

Naväzovanie na ústavu z r. 1921 pri výstavbe sústavy najvyšších štátnych orgánov pravda neznamená, že by táto sústava bola budovaná na základoch buržoázno-demokratického parlamentarizmu. Naopak, bola priamym negovaním zásad buržoázneho parlamentarizmu:

1. KRN vznikla revolučnou cestou v istej miere za podobných podmie-

nok, ako soviety.⁹⁷ Bola od samého počiatku nie samostatným zastupiteľským orgánom, ale vrcholným orgánom celej zastupiteľskej sústavy, vrcholným orgánom štátnej a politickej moci v krajine. V tomto zmysle sa tiež vyvíjala. Je typické, že najdôležitejšie normy, týkajúce sa KRN, t. j. Dočasný štatút, aj zákon z 11. 9. 1944, sú normami, týkajúcimi sa celej sústavy národných rád. Nejedná sa o Dočasný štatút, či zákon o „KRN a národných radách“, či „KRN a miestnych národných radách“, ale o normy, pojednávajúce o „národných radách“ ako celku, ako sústavy. Niet sporu o tom, že v tejto skutočnosti je socialistické jadro.

2. KRN bola novým, ľudovým zastupiteľským orgánom, ľudovým parlamentom. Ani prijatie poslancov Mikolajczykowskej PSL⁹⁸ nemohlo na tejto skutočnosti nič meniť, lebo vo svojej absolútnej väčšine, svojich cieľoch bola KRN „ľudovým parlamentom“, zastupiteľským orgánom pracujúceho ľudu.

3. KRN bola nielen zákonodarným, najvyšším mocenským orgánom v štáte. Bola súčasne orgánom pracujúcim. Tento jej charakter vyplýval z jej právomocí a vzťahov k iným štátnym orgánom, i z foriem a metód jej práce a z toho, že nebola zložená z poslancov z povolania.⁹⁹ Poslanci KRN zotrvali zväčša naďalej na svojich pracoviskách. Aj v tejto skutočnosti treba vidieť nové, socialistické jadro tohoto orgánu.

4. KRN bola orgánom úzko spätým s pracujúcim ľudom. Aj keď vzhľadom k podmienkam, v ktorých vznikala, nebola volená vo všeobecných, priamych a rovných voľbách, ale spôsobom delegovania, platila výslovne zásada odvolateľnosti poslanca. Čl. 20 ústavy z r. 1921 sa nestal súčasťou noriem, určujúcich postavenie, práva aj povinnosti poslancov KRN — t. j. zákaz imperatívneho mandátu bol výslovne zrušený. Tým, že delegujúce organizácie a združenia mali právo odvolávať svojich poslancov, bola v svojráznej forme uplatnená zásada odvolateľnosti poslanca tými

⁹⁷ Ovšem postup tu bol vo svojej forme opačný, KRN nevzniká v konečnej fázi ako vrcholný orgán už existujúcich národných rád, ale vzniká ešte pred tým, než vznikajú národné rady. KRN nie je akýmsi „sjazdom sovietsk“ tvoreným už existujúcimi národnými radami, ale prvotným centrálnym zastupiteľským sborom, ktorý dáva iniciatívu k tvorbe nižších článkov zastupiteľskej sústavy a ktorý sa potom dodatočne z týchto nižších článkov dopĺňa. Pritom sa však nedopĺňa len z týchto nižších článkov, ale z celého okruhu politických a spoločenských organizácií a združení. KRN teda nie je len najvyšším zastupiteľským orgánom, orgánom stojacim v čele zastupiteľskej sústavy, ale tiež najvyšším orgánom politickej jednoty pracujúceho ľudu. Nie je len ústredným orgánom štátnej moci pracujúceho ľudu, ale aj ústredným orgánom politickej moci pracujúcich, podobne ako takýmto orgánom bolo v Číne do r. 1954 Ľudové politické poradné zhromaždenie Číny.

⁹⁸ PSL = Polskie Stronnictwo Ludowe = Poľská ľudová strana; podľa tradícií „ľudová strana“ bývala stranou roľníckou. Tak aj bola SL stranou drobných a stredných roľníkov a PSL stranou kulackou, podporovaná, pravda, mestskou a dedinskou reakciou všetkých odtieňov.

⁹⁹ Čl. 8. rokovacieho poriadku KRN priamo predvídala, že poslanci spravidla nebudú viazaní stálou prácou v KRN a v tomto zmysle stanovil tiež poslanecké diéty.

voličmi, ktorí ho do zastupiteľského orgánu vyslali a teoreticky aj prakticky porazená myšlienka, vyslovená v čl. 20 ústavy z r. 1921.

5. KRN bola nositeľom štátnej moci v jej úplnosti. Aj keď platné normy (tak nové, ako aj prevzaté) vychádzali ešte terminologicky i v niektorých dielčích ustanoveniach z teórie deľby moci, faktické postavenie KRN v sústave najvyšších štátnych orgánov bolo naprosto zvrchované. Táto skutočnosť sa prejavovala

- a) v spôsobe tvorby i kontroly činnosti ostatných najvyšších štátnych orgánov;
- b) v zvrchovanosti normotvornej.

Pokiaľ ide o tvorbu ostatných najvyšších štátnych orgánov, tak KRN bezprostredne volila a odvolávala svoje Prezídium i prezidenta KRN a bezprostredne menovala a odvolávala PKWN i jeho jednotlivých členov. V období činnosti PKWN sústreďovala teda KRN vo svojich rukách veškeré menovacie a odvolávacie právomoci vo vzťahu k ostatným najvyšším štátnym orgánom. Po vytvorení Dočasnej vlády prešla právomoc menovať a odvolávať vládu a jej členov na prezidenta KRN. Vzhľadom na najužšiu viazanosť prezidenta KRN k vlastnej KRN a ďalej vzhľadom na to, že Dočasná vláda musela mať dôveru pléna KRN,¹⁰⁰ bola však táto právomoc prezidenta KRN úplne iného charakteru, ako právomoc neodpovedného prezidenta republiky v buržoáznom štáte.

KRN uskutočňovala dôslednú a permanentnú kontrolu PKWN aj Dočasnej vlády. Najdôležitejšími nástrojmi tejto kontroly boli: a) schvaľovanie programu vlády,¹⁰¹ b) účasť členov vlády na schôdzkach pléna aj komisií,¹⁰² c) poslanecké interpelácie,¹⁰³ d) práca Byra kontroly.

¹⁰⁰ Pozri: spraw. stenogr. VI. ses. KRN 31. 12. 1944, kedy bola Dočasná vláda KRN predstavená.

¹⁰¹ Pozri: spraw. stenogr. VI. ses. KRN 2. 1. 1945, lam 73 a ďalšie, kedy KRN vypočula expozé premiéra Dočasnej vlády, obsahujúce program vlády na najbližšie obdobie.

¹⁰² Pozri čl. 44. rokovacieho poriadku KRN, týkajúceho sa účasti vlády a jej členov na schôdzkach pléna KRN a čl. 71. rokovacieho poriadku, týkajúci sa účasti členov vlády na schôdzkach komisií.

¹⁰³ Pozri čl. 25. rokovacieho poriadku.

Ako vyplýva zo stenografických záznamov zasadnutí KRN, neboli tu interpelácie zriedkavým javom. Napr. na IX. zasadnutí ich bolo 9, na X. zasadnutí 11 a na XI. zasadnutí 12. Okrem toho boli ďalšie interpelácie podávané aj medzi zasadnutiami. Interpelovali síce poslanci všetkých politických strán, ale najviac poslanci PSL. Tieto interpelácie mali väčšinou demonštratívny, provokatívny charakter. Mnohé interpelácie však boli pomerne malicherné a bez akéhokoľvek politického obsahu. Spôsob prejednávania interpelácií bol rôzny. Niekedy boli prečítané spolu so správou o plnení (IX. zasadnutie), niekedy boli prečítané len nadpisy s odvolaním sa na nedostatok času (X. zasadnutie). Vláda, ktorá mala podľa čl. 25 rokovacieho poriadku odpovedať do 14 dní, odpovedala na interpelácie buď priamo z tribúny KRN (a to aj v priebehu ešte tohože zasadnutia), alebo písomne. V niektorých prípadoch, ak predstaviteľ vlády nemohol dať uspokojivú odpoveď, uistil z tribúny, že úplnú odpoveď dá neskôr. Podľa čl. 26 rokovacieho poriadku uplatňoval prezident KRN vždy zásadu spýtať sa, či sú poslanci spokojní s odpoveďou a upozornil, že majú v opačnom prípade právo urobiť príslušné kroky.

Zvrchovanosť normotvorná, prislúchajúca jedine KRN, sa prejavovala v tom, že

- a) jedine KRN mohla zákonodarnou cestou upravovať tie vzťahy, ktoré boli vymenované v čl. 1 zákona z 15. 8. 1944;
- b) prezídium KRN, ktoré podľa novelizovaného čl. 21 § 2 zákona o organizácii a pôsobnosti národných rád mohlo medzi zasadnutiami KRN vykonávať celý rad jeho právomocí, nemalo zákonodarnú právomoc,¹⁰⁴
- c) dekréty PKWN (neskoršie Dočasnej vlády) museli byť potvrdené Prezidiom KRN a podpísané prezidentom KRN a museli byť dodatočne plénom KRN schválené,¹⁰⁵ pričom mohli byť tiež KRN zrušené,¹⁰⁶
- d) akákoľvek normotvorná činnosť akéhokoľvek iného orgánu musela byť v súlade so zákonom KRN [napr. čl. 3 bod a) zákona o právomoci prezidenta KRN, príslušné články, týkajúce sa národných rád atď.].

¹⁰⁴ Bod 1. čl. 26. § 1. bol výslovne vynechaný.

¹⁰⁵ V praxi sa potvrdzovanie dekrétov v KRN dialo pomerne jednoducho. Napr. dekréty schvaľované na VI. zasadnutí KRN, sa prejednávali najprv v komisiách a na plenárnej schôdzke prezident prečítal len ich názvy, pričom KRN všetkých 49 dekrétov potvrdila v oddelenom hlasovaní. Na VII. a VIII. zasadnutí boli všetky dekréty dané jedine komisií právnej a touto komisiou uvedené v pléne. Na IX. zasadnutí boli dekréty odovzdané rôznym komisiám a referáty o nich boli pomorne obširne. Na X. zasadnutí referáty vôbec neboli. Prezident vo všetkých zasadnutiach dával hlasovať obyčajne o celých skupinách dekrétov naraz a oddelene sa hlasovalo len vtedy, keď sa jednalo o dekrét svojou povahou málo súvisiaci s inými dekrétmi, alebo ak sa dalo očakávať, že rôznosť názorov bude výraznejšia. Ako uvádza Andrzej Gwiżdż v článku „Z zagadnień procedury ustawodawczej (o zatwierdzeniu przez Sejm dekrétów Rady Państwa)“, *Państwo i Prawo* č. 10/1957, str. 508, boli tiež prípady, kedy príslušné rezorty predkladali príslušným komisiám KRN, predbežne návrhy dekrétov ešte predtým, než boli prejednané vládou. Táto forma akéhosi pripomienkového konania však bola len výnimočná.

¹⁰⁶ Aprobácia sa dekrétom vlády odmietala v praxi v týchto formách:

a) Miesto dekrétov sa na základe poslaneckej iniciatívy schválil nový zákon, pričom Prezídium KRN dekrét vôbec nepredložilo plénu. V tomto prípade síce dekrét platil, ale len do toho času, kým sa neschválil nový zákon (pozri: *spraw. stenogr. VII. ses. KRN*, lamy 312, 343, 320). — b) Dekrét sa schválil, ale súčasne sa schválil nový zákon, ktorý dekrét menil (pozri: *spraw. stenogr. XI. ses. KRN*, lam 461). — c) Dekrét sa schválil, ale súčasne sa zaviazala vláda, že predloží návrh zmien dekrétu (pozri: *spraw. stenogr. XI. ses. KRN*, lamy 397—398). — V určitých prípadoch Prezídium KRN plénu dekréty vôbec nepredkladalo. Príslušné normy však pre tento prípad nestanovili žiadne sankcie. — V súvislosti s tým však vznikol zaujímavý problém, na ktorý upozornil A. Gwiżdż vo vyššie uvedenom článku: podľa dekrétu z 29. 9. 1945 sa v *Dzienniku Ustaw* mali uverejňovať vyhlášky ministra spravodlivosti „o neplatnosti dekrétov buď v dôvodu ich nepredloženia na najbližšom plenárnom zasadnutí KRN, alebo v dôsledku ich nepotvrdenia KRN“. Podľa názoru A. Gwiżdża ide o formu novelizácie zákona z 15. 8. 1944 (3. 1. 1945). S týmto názorom polemizoval Feliks Siemieński v *Państwu i Prawu* č. 2/1958, str. 303 a hovoril, že nemôže ísť o novelizáciu z dvoch dôvodov: a) bolo by vraj treba odôvodniť, že formou dekrétu je možné zmeniť plnú moc k vydávaniu dekrétov, t. j. že ten, kto zákonom dostal určité práva, môže tieto meniť tak, že mení zákon, ktorý mu tieto práva dal, čiže, že splnomocnený samostatne môže meniť okruh svojich plných mocí; b) upozorňuje na čl. 2. zákona z 15. 8. 1944, ktorý výslovne stanoví, že tento zákon môže byť menený len uznesením KRN, t. j. zákonom. — Niet sporu o tom, že po stránke formálnej právnej má Siemieński pravdu. Otázka však je, ako to bolo fakticky. Veď z čl. 1. bod c. zákona z 15. 8. 1944 tiež jasne plynulo, že dekrét stráca platnosť jedine, keď sa na tom KRN výslovne uznesie. A predsa sa v kritizovanom dekréte hovorí o neplatnosti v dôsledku „nepredloženia“. Neostáva len zistiť, že fakticky tento dekrét zákon z 15. 8. 1944 menil, tak, ako to hovorí A. Gwiżdż, ovšem nie cestou nejakej právnej novelizácie, ale skôr spôsobom, stojacim v rozpore s platnými zákonami.

Postavenie KRN v sústave štátnych orgánov svedčí o tom, že hneď v r. 1944 boli v Poľsku položené základy ľudového parlamentu a socialistického zastupiteľského systému. Bez ohľadu na to, ako zložito sa vyvíjali politické boje, vzájomné vzťahy triednych síl i spoločensko-ekonomické pomery v krajine, bez ohľadu na to, že sa nová sústava štátnych orgánov budovala v podmienkach, kedy bola prebratá podstatná časť právnych noriem vydaných pred rokom 1939,¹⁰⁷ možno povedať, že už v tomto samotnom počiatku vzniku nového štátneho aparátu bolo zakotvené jeho socialistické jadro.

¹⁰⁷ V súvislosti s tým treba upozorniť na polemiku A. Gwiżdża so sovietskymi autormi Kotokom a Mozochinou v časopise Państwo i Prawo č. 1/1956, str. 139. Gwiżdż polemizuje najmä s tvrdením oboch autorov knihy „Razvitie osnovnych institutov gosudarstvennogo prava Polskoj narodnoj respubliky“, (Moskva 1955) na str. 18, kde píše, že v ľudovom Poľsku sa „využívali v záujme boja o nový poriadok niektoré staré normy, napríklad určité normy ústavy z r. 1921“. Nehovoriac tu o nepresnom Gwiżdžovom preklade záverečnej časti vety, je dôležité jeho upozornenie, že zásadou nebolo využívanie „niektorých“ starých noriem, ale skôr „všetkých“ právnych noriem vydaných pred septembrom 1939 a to nielen na základe ústavy z r. 1921 (t. j. znenie nepresného prekladu), ale aj na základe ústavy z r. 1935 s výnimkou samotnej ústavy z r. 1935 a zákonodarných aktov s ňou nerozlučne spätých, právnych predpisov výrazne zmenených, ako aj takých, ktoré stratili právnu záväznosť, lebo sú v rozpore so zásadami nového spoločensko-hospodárskeho a politického zriadenia. Tieto myšlienky sa opierajú o analýzu prof. Rozmaryna v jeho práci „Polskie Prawo Państwowe“, Warszawa 1951, kde na str. 309—311 podáva podrobný rozbor otázky. Sú potvrdené aj v práci prof. Burdu a prof. Klimowieckého Prawo państwowe, Warszawa 1958, str. 121.